

ՅՈՅՍ

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԹԻԻ 22

ԵՐԿՐՈՐԴ՝ ՏԱՐԻ

ՄԱՅԻՍ

ՅԱՐՄԱՇ

ԻՏՊԱՐԱՆԻ ՉԱՐԻԱՓԱՆ ՍՈՒՐԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՎԱՆԱՅ

1866-ՌՅԺԵ

ԱՆՈՒԱՆՔԻ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱՑ*

Տ. Տ. Պօղոս Ս. Արքեպիսկոպոս Պա-
արիարք Կ. Պօլսոյ « 3 օրինակ »
Տ. Գեորգ Արքեպիսկոպոս, Առաջնորդ
Պրուսայի
Տ. Իսահակ Արքեպիսկոպոս, փոխա-
նորդ Ս. Երուսաղիմայ
Տ. Ներսէս Արքեպիսկոպոս Վարժապետեան
Ա Ս Ս Ր Լ Ո Ւ Խ
Տ. Յովհաննէս Քաջանայ
Յարութիւն Տ. Մկրտիչեան
Ա Ս Ս Ր Լ Ո Ւ Խ
Տ. Անդրէաս Քաջանայ
Տ. Նիկողոս Քաջանայ
Աղեկաները Կիւմուշեան
Անանիա Աղարեան
Անդրանիկ Խնտամեան « Պօլս »
Առաքել Ներկարարեան
Աստուածատուր Տ. Յ. Մաղաբեան
Արէն Միսկճեան
Մ. Բարսեղ Ֆէնէռճեան
Գարեգին Նիկողոսեան « Պօլս »
Իրեւոր Թօսթօսեան
Տ. Յ. Գ. Ղաւաճեանեան
Դպրոց Ա. Հրեշտակապետի
Դպրոց Ա. Կարապետի
Դպրոց Ա. Ասեփանտի
Եփրեմ Ս. Վարժապետեան
Թաղաւր Առաւմուշեան
Թանգարան Ընթերցասիրաց
Կրպս Դրամեան : Կրպս Դաճեան
Զարեհ Համարձուժ Մեկուտեան
Մատթիւ Տ. Մ. Մկրտիչ Աղմանեան
Մեղրոյ Տ. Գեորգեան
Մ. Միքայիլ Մ. Եղիայեան
Յարութիւն Մ. Միքայիլ Մաղարեթեան
Մնացական Մ. Ս. Գալիկեան
Յակոբ Չիլինկերեան
Մ. Յարութիւն Տայլերեան
Յարութիւն Երամեան
Յարութիւն Թովմայեան « Նիմփի »
Մ. Յովսէփ Տիմոնեան
Յովհաննէս Արքեպիսկոպոս
Յովհաննէս Մարտիրոս Չընարեան
Յովհաննէս Ներկարար Պօղոսեան
Յովհաննէս Պէպատ Ֆէնէրճեան
Ի. Յովհաննէս Փանդուկեան
Յովհաննէս Տ. Միքայիլ
Մ. Պետրոս Մ. Սամաւելեան
Պօղոս Էֆէյեան
Մ. Սահակ Տ. Ստեփանեան
Սարգիս Նէմփեան
Մ. Սարգիս Թառնիկեան
Մ. Սարգիս Մ. Բարսեղեան
Մ. Սիրայան Փախաղեան
Ստեփան Թամարեան
Մ. Ստեփան Բարձրաբարեան
Մ. Ստեփան Փալանթիով « Նախիջևանցի »
Մ. Վարդերես Թովմայեան
Տիգրան Մ. Սարգիս Գալիկեան
Քերովեթ Բ. Նաղարեթեան
Ա Ր Ա Բ Կ Ե Ր
Միքայիլ Մ. Ստեփան Թաղճեան
Ա Ր Մ Ա Ե
Տ. Կարապետ Քաջանայ
Տ. Ստեփան Քաջանայ
Ահարոն Յ. Մալանց
Մ. Գրիգոր Ալիպաշեան

Կարապետ Յ. Թումանեան
Համարձուժ Գ. Գարեգինեան
Միքայիլ Յ. Ստանկոյցեան
Մկրտիչ Գարապաշեան
Յակոբ Մ. Հայրապետեան
Յարութիւն Փիլիկեան
Մ. Յարութիւն Մ. Ստեփանեան
Յարութիւն Երկաթադործ
Մ. Յովհաննէս Սափրիչ
Նաղարեթ Յովսէփ Թէքէռճեան
Ներսէս Պ. Վարժապետեան
Սարգիս Միք. Թօղայախեան
Ա Ր Ս Լ Ա Ն Պ Լ Կ
Տ. Մարտիրոս Տ. Յովսէփ Քաջանայ
Խաչատուր Վարժապետ Թորոտեան
Խաչիկ Կակարեան
Կարապետ Պէքերեան
Մկրտիչ Տ. Կարապետեան
Մ. Սարգիս Մ. Արեւանեան
Բ Ա Բ Ե Ր Գ
Տ. Գրիգոր Ս. Արքեպիսկոպոս
Ե Ա Լ Ա Ս Խ Տ Ե Ր Լ
Տ. Միքայիլ Քաջանայ : Դպրոց
Ե Ր Ո Ւ Ս Ս Պ Լ Ե Մ
Տ. Տ. Եսայի Ս. Արքեպիսկոպոս Պա-
ղօս Մարկիաւազ Վանեցի
Թանգարան Ա. Յակոբու վանաց
Զ Մ Ի Լ Ե Ի Ա
Տ. Յակոբ Քաջանայ Պալապետեան
Աղամ Մ. Ս. Գոնճապետեան
Գրիգոր Չիլինկերեան
Հայրապետ Շահլէբերեան
Դուլաս Պալ թագարեան
Յարութիւն Զինճիճեան
Նուպար Գաղաղաբեան
Ստեփան Յովհաննէս Տէտեան
Վրթանէս Կիւրեղեան
Թ Ա Ս Մ Լ Ը Խ
Տ. Սահակ Քաջանայ
Թ Ի Ի Ր Բ Մ Լ Ն Դպրոց
Յարութիւն Թորոտեան
Համարձուժ Տ. Յարութիւնեան
Յարութիւն Տ. Պօղոսեան
Յարութիւն Երկաթադործ Խաչատուրեան
Միքայիլ Նաղարեան Յակոբի
Խ Ս Ս Կ Ա Լ
Տ. Արսէն Քաջանայ
Սիմեոն Մ. Սիմեոնեան
Կ Ա Ր Ի Ն
Տ. Յարութիւն Ս. Արքեպիսկոպոս : Պօլս
Մ. Ստեփան Տիպերեան
Յովհաննէս Յակոբեան
Յովհաննէս Խաղախորդեան
Յարութիւն Ա. Ղէնէվիզեան
Յարութիւն Մուշեղեան
Սարգիս Էֆէնտի Խ. Էնֆէյճեան
Կարապետ մակարեան
Կ Է Յ Վ Լ Ե Մ Ի Զ Ա Գ Ի Ի Լ
Տ. Հմայրեակ Քաջանայ
Առաքել Յ. Մ. Երամեան
Խաչատուր Յ. Տօնիկեան
Համարձուժ Գ. Ալմանտեան
Մարտիրոս Մ. Ս. Աղամեան
Յակոբ Պատուելի Պէլլերեան
Կարապետ Յ. Թումանեան

Յարութիւն Երամեան
Յակոբ Մ. Կէլէսեան
Պօղոս Համետադործ Պէլլերեան
Սարգիս Յովսէփեան
Սերուէ Յ. Էյմանեան
Կ Է Օ Լ Բ Ա Զ Ա Ր
Խաչատուր Թիւթիւնճի Յակոբեան
Կ Ե Օ Լ Տ Ա Ղ
Դպրոց
Կ Ի Ի Ռ Լ Է
Տ. Պօղոս Քաջանայ
Դպրոց
Մ. Համարձուժ
Մ. Յովհաննէս Նաղարեան
Կ. Պ Օ Լ Ի Ս
Արքեպիսկոպոս Առնճեան
Ահարոն Վ. Սմբատ
Բարթոլոմէոս Վ.
Գարեգին Վ. Թաթարեան
Խորէն Վարդապետ Գալիպեան
Կարապետ Վ. Պատրիարքական փոխ.
Մկրտիչ Վ. Խրիմեան
Յակոբ Վ. Գաւաղանակիր
Պօղոս Վ. Նաթանեան, Նառլու գաւ.
Սիմեոն Վ. Սէֆերեան
Ստեփան Վ.
Տ. Յակոբ Քաջանայ Լուսիստացի
Տ. Փիլիպպոս Քաջանայ Սամաթիացի
Անճն. Սանուց Ընկ.
Առաքիլ Շիրինեան
Արշակ Յակոբեան
Բարձրակ Պէլլ Գրիգորեան
Բ. Բառնիկ Ալֆերեան
Դարբիշ Գրառեան
Գեորգ Ամիրայ Փափաղեան
Գեորգ Յակոբեան
Գեորգ Պէլլ Երամեան
Գեորգ Սիսեան
Գրիգոր Ալիպաշեան
Եղիազար Մուրադեան
Ընկերութիւն Հոփոսիմ Ի Ս. Խաչ
Իսկուհի Վարժուհի Լ. Դպրոցէն
Կարապետ Ամիրայ Պալեան
Կարապետ Խ. Թիւթեան
Կարապետ Յ. Փանոսեան
Կարապետ Ի. Տաղճեան
Համարձուժ Ալաւմեան
Հայրապետ Յովհաննիսեան :
Կարապետ Գալէտեան
Ճանիկ Արամեան
Ճանիկ Գորանեան
Մանկապար Շալճի
Մանուկ Պարոնեան
Մատթէոս Պէլլիճեան
Մարիամ Վարժուհի Ի Ս. Խաչ
Մարտիրոս Թովմաճանեան
Միհրան Թաղճիպաշեան
Մ. Սիրաթի Լիպոնքի Ռօդ
Միքայիլ Յակոբեան
Միքայիլ Պէլլերեան
Մկրտիչ Նիկանեան
Մկրտիչ Մէղապետեան
Յակոբ Յովհաննէսեան
Մ. Յակոբ Ներսիսեան
Յակոբ Միքայիլեան
Յարութիւն Տ. Բառնարապետեան
Յարութիւն Էֆէնտի Սարգսեան

* Կիւմուշեան Սարգիս Գործակալներէն որ յուշակէս դուրս մնացած բաժանորդաց անուններն օր յառաջ հասցնեն

ԱՄՍԱԳԻՐ ԲԱՆԱՄԻՐԱԿԱՆ

ԹԻԻ 22

1866

ՄԱՅԻՍ

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՖԵՆԸԼՕՆԻ ԵՒ Պ. ՌԱՄՍԵՒ Ի ՎԵՐԱՅ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԿՐՕՆԻ

ՔԱՂԵԱԼ Ի ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷ ՎԱՐՈՒՅ ԵՒ ԳՈՐԾՈՅ ՖԵՆԸԼՕՆԻ Ի ՋՆՈՒՆ ՆՈՐԻՆ ՌԱՄՍԵՒ

Նարունակութիւն եւ վերջ:

Գամարէի արքեպիսկոպոսն այս կերպով ինձի հասկցուց՝ թէ անհնար է՝ որ մարդ իմաստուն աստուածեան ըլլայ՝ քանի որ քրիստոնեայ չէ. եւ ոչ ալ փիլիսոփայ քրիստոնեայ, քանի որ ուղղափառ չէ. Ասանկ՝ ճշմարտութիւնն ՚ի հիմանէ քննելու կարող առաջնորդ մը հասարակ մարդ մը կրնա՞ր ըլլալ:

Գամարէի արքեպիսկոպոսը ինչ աղբեցութեամբ որ «յայտնեալ կրօնի» վը-

րայ խօսած էր, « բնական կրօնի » վրայ ալ նոյն կերպով կպտռառաքանէր.

Մեռնելէն վերջը իւր երկու գործքերը տպագրեցի, որոնք են «յաղագհոյութեան աստուծոյ, և թուղթք ՚ի վերայ կրօնի». Այս թղթերէն մէկ քանին Օռէանի դքսին գրուած են, որ այս առաջնորդն անընդհատ եւ անփոփոխ բարեկամութեամբ տառուեց:

Յամաք ու տկար խեղքեր այս երկու

գրուածոյ արժէքը չեն զգար : Գամ պրէի արքեպիսկոպոսը գիտնալով որ այս երկբայողաց շատին վէրքը չէ թէ մտաքէ , այլ սրտէ յառաջ կուգայ , նոյն գրուածոյ մէջ ամեն տեղ սիրտ շարժող համոզող եւ զբաւող զգացմունքներ կը դնէ : Բնազանցական չորութիւնը կամքը խոնարհեցնող իւզով մը կը արեւսառնէ , երբ անիկայ (բնազանցութիւնը) միտքը կը սաւառնէ :

Այս գրուածոյ մէջ ամենագերազանց փիլիսոփայուն բոլոր սկզբունքներն ալ կ'զտնուին : Իմ հաստատել ուղածս ալ այս է , երբ անոր « յաղագս գոյութեան Աստուծոյ , յաղագս անձնիշխանութեան մարդոյ , յաղագս կարեւորութեան իրիւք կրօնի , եւ յաղագս անմահութեան հոգւոյ » գրուածոյ ապացոյցներուն համառօտ քաղուածը պիտի ընեմ :

Կրցածիս չափ բուն իր բառերը պիտի գործածեմ , միայն թէ գրածը պիտի կատարելագործեմ , պատճառն որ ինք ինձի բացատրած է : Նաեւ պատճառաբանութիւն չեմ ընել , միայն թէ կ'պատմեմ : Ասիկայ պատմութեան սահմանէն դուրս ելնել չէ , այլ Գամպրէի եպիսկոպոսին վարքը պատմելով՝ անոր մտաց ստորագրութիւնն ընել է :

« Հարկ է* զի իցէ իր ինչ յաւիտենական : Ոչ էն՝ չկարէ արտագրել ինչ : Էն ինքնագոյ այնու է յաւիտենական՝ զի կրէ յինքեան զհարկ գոյութեան իւրոյ : Էակ հունաւոր մարթի գոլ եւ ոչ գոլ : Անհուն՝ որ չէ դերագոյն անհուն , եւ անհուն ըստ ամենայնի , չունելով յինքեան զայն ինչ՝ որով առ այլով ամենակատար

անհնիւ դերագոյնի՝ գտանիցի : Գոյութիւն նորա չէ հարկաւոր : Արեւմտեակ ինքնագոյ , էակ անհուն , բացարձակ անհուն » բառք են նոյնանիշ : սմին իրի եւ Աստուած Որ Էն սահմանի :

Բազմութիւն՝ յառեւելոյթ առաւելութեան անդ իւրում , աղքատին է : Անհուն ըստ ամենայն խմաստից է տիրապէս « Մի » եւ տիրապէս « ամենայն » : Ինքն է բովանդակ էակ , եւ ոչ ամենայն էակք : Էինքն , ճանաչէ զինքն , եւ ըստ այնմ սիրէ զինքն : Որ ինչ իրական է համարէն էից՝ ունի յինքեան անբաժանելի պարզութեամբ , եւ ոչ մասանց բաղադրութեամբ : Ի՞ճանաչել զանձն՝ ճանաչէ որ ինչ ճանաչելին է : Ի սիրել զանձն սիրէ զամենայն որ սիրելին է : Ի կամել իւրում կարէ (առնել) զամենայն՝ որ կարելին է : Չկարեմք բնաւ տեսնել զէութիւն նորա , այլ ահաւաստիկ պատկեր ինչ էական յատկութեանց նորա , Խստութեանիմ՝ զի այլ ինչ չէ սա , բայց եթէ ըմբռնումն ինչ անհուն մեծագունին յանհուն նուազէն , այլ է նորա եւ ինչ մի կարի իրական , որ ոքոյէ զամենայն էակ հունաւոր կամ զանհուն՝ ի միում եւ եթ սեռի :

Քանզի բացարձակ անհունն է էակ ինքնագոյ : քանզի հունաւոր էակք չկարեն լինել մասունք զատուցեալք անբաժանելի էութեան նորա : հարկ ի վերաց կայ՝ զի եւ Յաւիտենականն իցէ կարող ի գոյ ամել զոր երբեք ոչ էր : Չիք մեր գաղափար ինչ զայսր արարչագործ զօրութեան , այլ հարկ է նմին լինել յԱստուած : ապա թէ ոչ գոյութիւն հունաւոր էից լինէր անհնար :

Անընդհատ է գործողութիւն՝ որով Աստուած արար զամենայն : Շնորհէ ըզգոյութիւն յիւրաքանչիւր վայրկենի , զի կարէ բառնալ զայն յամենայն վայրկենի : Չկարէ բառնալ զայն՝ եթէ ոչ դադա

* Այս քաղուածը ահաւաստիկ գրաբառ կը թարգմանեմք , ինչու որ մեր աշխարհիկ լեզուն այսպիսի նրբիմաց խօսքերուն խնայող բացատրելու յատկութիւնը չունի :

բեղովն ի տաղոյ կամ տարովն դէտ թիւն :
Չէութիւն՝ չմարթի երբեք առ : Հետեւ
ւարար՝ պահպանութիւն էից պարզե-
լնչ է մշտնջենական , այս է՝ արարչութիւն
հանապազորդեան : Էակ՝ որ չէ անկախ
յիւրում գոյութեան , և ի գործողութիւնս իւր
չկարէ լինել անկախ : Գործին արարածք
որպէս ստեղծանն : Հանապազորդ
ընդունին զիւրեանց զօրութիւն՝ որպէս
և զգոյութիւն : Տես , զի ընդարձակ է
տեսարանն ճշմարտութեան բացեալ
առաջի մտաց :

Աստուած միայն է՝ որ արար զամենայն
և առնէ զամենայն ի գործս իւր : Ամենայն
ուրեք ներկայ է , և միշտ շընորհէ
մարմնոց զձեւ և զչարժումն . մըտաց՝
զոյս ճշմարիտ և սէր կատարեալ : Միշտ
զմանա իմանալի գործէ , և զոմանշոս
իմացական* : Սովաւ միայն հազորդակից
միմեանց լինին ըստ ընդհանուր
օրինացն՝ զոր հաստատեաց ի պահպանութիւն
կարգի և միութեան ի գործս իւր :

*Չիք գրութեանս հասարակաց ինչ ընդայնս՝ որ
ենթադրէ լինել Աստուծոյ ոչ միայն պատճառ
մերս զգացողութեան , այլ և անմիջական
առարկայ նոցին : Ըստ խժաուր լուզողի
խմտառարացս՝ « ի կրիւ անդ զցաւս , «
մտաւորական մասն » է՝ որ խոցի « իմանալի
առաջմք » , և երկաքանչիւրն իրրեւ երեւեցողիչք
նիւթոյ՝ մասունք են իմանալի տարածութեան ,
կամ աստուածային էութեան : Աստի
պատճառս առին նոր Սիինսդեանք աւել
թէ ըստ նորոյ փիլիսոփայութեան , չիք այլ
քք բաց ի միոյ միայնոյ էակէ , որ իւրեւ
ստորոգելի միաւորէ յէութեան իւրում «
զիմանալի տարածութիւնն և զիմացական » :
Այնպէս զի ոմանք ի նորամիտ մարդկանի
զփարդապետութիւն Մալպրանչի անմտութեամբ
իմն հակառակ մտաց հեղինակին ձեղեալ
տարան յամբարշտութիւն :

Նիկողայոս Մալպրանչ փիլիսոփայ , աստուածաբան ,
և յաջողակ չափաբան , ծնեալ ի Փարիզ ,
յամին 1632 և մեռեալ ի 1743 : Նիսաւորն
ի գործոց սորա կոչի « հետազոտութիւն
ճշմարտութեան » :

Պատճառքն երկրորդականք միջնորդք
միայն են պարզազոյնք նորա զօրութեանն՝
առ անօրութեանն ի մերս զիտութեանն
խուսափելոյ . զոր ստուծութեամբ արարածոց
և անձին իսկ ընծալեմք անիրաւեալ ընդ
դէմ իրաւանց աստուածութեան : Ի հունաւոր
էակս համօրէն չիք ստուեր ինչ ստոյգ
զօրութեան բաց յազատութեանն , որով
հաւանիմք աստուածայնոյ ազդեցութեան
որ լուսաւորէ զմեզ , յորդորէ , և շարժէ :

Շարժումն՝ զոր Աստուած սովորաբար
տպաւորէ ի մեզ առ բարին , հիմն է և
գոյութիւն կամաց և աղբիւր բովանդակ
սիրոյ մերոյ . սակայն այս շարժումն չէ
անյաղթելի առաջնորդել մեզ առ մաշաւոր
ինչ բարի : Արեւմբ ըզտեղի առնուլ
առ ի քննել թէ առաջիկայ բարին ըստ
համաձայն գոյոյ կարգի՝ կամ ոչ , իւրակա՞ն
իցէ , թէ առ երեւոյթ . ըստ ինքեան
իցէ բարի , թէ ակործելի մեզ և եթ :
Հետեւաբար կարեմք տեղի առաջ
զեցութեանն Աստուծոյ վասն առաքելութեան
կամ բերկրանաց , վասն արդարութեան
կամ հաճոյից , վասն անխաժուր առ երկրպագելի
կատարելութիւնն՝ կամ վասն ակործանաց
մերս փափկասէր զգալութեանց : Ահաւասիկ
կրկնակի միջոցք յայտարարք մերս
ազատութեան :

Այս կարողութիւն հաւանութեան առ
ազդեցութիւնն աստուածային չեն թաղրէ
երբեք յարարածս զօրութիւն անհուն :
Չարտադրէ ոչ առարկայ , ոչ գործողութիւն
առարկայի , և ոչ ձկտումն յառարկայն :
Մերս զօրութիւն միշտ ամուլ է ըստ
ինքեան : Աստուածայինն միայն է
արտադրիչ մերոց ըմբռնմանց . որ լուսաւորք
են և պատճառք երանութեան : Նա
միայն է աղբիւր միակ բովանդակ
« ճշմարտութեանց և հաճոյից » որ զմեզ
շարժեն : Աստուած որ շնորհէ մեզ
« զգոյութիւն , շնորհէ միշտ և զայս

«զօրութիւն» (այս է զկարողութիւն ընտրելոյ) : Զոր օրինակ է՝ մեր գոյութիւն ինչ տարբեր 'ի նորայն , նոյն և զօրութիւն ինչ տարբեր 'ի նորայն Այլ որպէս մերս գոյութիւն անկախ 'ի նորայն չմարթի ունել գոյութիւն , նոյն և մերս զօրութիւն չկարէ արտադրել ինչ առանց նորա զօրութեանն՝ որ արար զամենայն յամենայն ի ըստ օրինացն առ 'ի նմանէն հաստատելոց : Տիեզերական օրէնք աստուածային հաղորդակցութեան ընդ ազատ արարածս այն է՝ զի առաւել կամ նշուազ հաղորդի ընդ նոսա ըստ առաւել կամ նուազ հաւանութեան նոցա առ իւր գործողութիւն : Երբ մեղանչէ մարդ , չէ հարկ լինել յարարած անդր զօրութիւն՝ արարչականին հաւասար առ 'ի արդելու զգործողութիւն աստուածային : Նա ինքն է՝ որ արդելանի : Զգործ է երբէք . զի պակասէ 'ի նմա պայման զօրութեանն :

Էական հունաւոր բացայայտ նկատեալ զբարին գերադոյն , հարկաւ նմա հետեւէր , մանաւանդ թէ եւ կարէր հետեւել , կամ 'ի մեծարանս նորայն անհուն կատարելութեան , և կամ առ 'ի վայելս երանութեան եւեթ : Բաժանել զայս կրկին սէր 'ի միմեանց ամբարշտութիւն է : Առ յաւիտեան հաստատել զանձինս 'ի մաքուր սէր կարգաւորութեան չէր այլ ինչ այնչափ աստուածավայել , քան վիճակաւ փորձառութեան զմեզ անդր ամբառնալ , ուր մարթիմք հանապազ նուիրել զզգացմունս մեր հաճոյականս մաքուր գաղափարի անհուն կատարելութեան նորա : Ուրեմն ազատս արար նա զմեզ առ 'ի լինել ընդունակ մաքուր սիրոյ :

Այս իսկ է պաշտօնն զոր աստուած յարարածոց պահանջէ , եւ յաւիտեան կան պայման միանալոյ մեր ընդ նմա : Սիրել զանհուն կատարելութիւն քան զմեր հունաւոր կատարելութիւն՝ է պա-

հանջումն կարգաւորութեան : Զեմք այլ ինչ՝ քան բարի սահմանաւոր , հազար գական , եւ կախեալ . իսկ էն նախեղակ է միակ բարի , աղբիւր այլոց ամենայնի անսահման բարի , եւ անկախ բարի : Սմին իրի սէր մեր առ այս բարի պարտի լինել սէր միակ , աղբիւր մերս բովանդակ սիրոյ , սէր անկախ այլ ամենայն սիրոյ : Իսկ սէր անձին՝ պարտի լինել սէր ծագեալ 'ի նախնական սիրոյ , սէր փտակացեալ յաղբերէ աստի , սէր չափաւոր , եւ համեմատ դուզնաքեայ մասին այնր բարւոյ՝ յորոյ մասնակցութիւն եմք վիճակեալ : Ահաւասիկ պաշտօնն՝ յորմէ եւ աստուած իսկ չկարէր ազատ կացուցանել 'ի բանական արարարածոց եւ ոչ զոք , եւ առանց որոյ չկարէ միաւորիլ ընդ նոսա : Աստուած է ամենայն եւ մեք չնչաքեայք եմք փոխառուք ամենափոքրիկ մասին գոյացութեան : Այս « ես » այսչափ մեզ սիրելի , առ այսպէս ասել փոքրիկ մասն ինչ է այնորիկ՝ որ կամի լինել ամենայն , եւ յանիրաւի աստուածանալ : Ի վերածել յիւր փոքրիկ վիճակ կործանել պարտ է զայս բազին : Մինչ զայս հիմն եղեալ ունիցի ոք , այն օրինակ կանգնեսցի եւ չինուածն : Արծնի պարտ է բացայայտ գտանել 'ի մերում սրտի , (այս է) գոյութիւն Աստուծոյ , ազատութիւն մարդոյ , բնութիւն պաշտաման միանգամ հաստատելոյ , եւ անմահութիւն հողւոյ՝ որ հարկաւ զհեա գայ այսց երից սկզբանց :

Կարող եմք յանհունս ճանաչել և սիրել : Ի ստեղծանել Աստուծոյ զէակ ընդունակ այսչափ մեծի կարողութեան , միակ վախճան նորա էր ճանաչիլ իբրեւ գերադոյն ճշմարտութիւն , և սիրիլ իբրեւ տիեզերական բարութիւն : Անհար է մարդոյ ի կեանս յայսմիկ հասանել առ այս նպատակ : Առ այսու ազնիւ կարողութեամբ ոչինչ են՝ որ ինչ միանգամ

ստացեալ ունի նա յաշխարհի : Զի անհնար է Աստուծոյ ստեղծանել զէական առ 'ի ճանաչիլ յանհունս և սիրիլ , և ոչ երբեք տալ լրումն նպատակի ստեղծման նոցա . բայց միայն չառնիցեն նոքա զանձինս անբաւական այնմ , անձնական պակասութեամբ իւրեանց : Այս անհատաւորութիւն յինէր անհունս անվայել ի մաստութեան և բարութեան Աստուծոյ՝ որ չկարէն ջնջել երբեք զէական՝ զոր ինքըն սիրէ , և զոր ոչն ստեղծ՝ եթէ ոչ առ 'ի սիրելոյ զնա : Ուրեմն՝ եղեալ թէ և հոգին նիւթական և մահկանացու ըստեղծաւ , սակայն կարէր սիրով կենդանանալ :

Այսպէս դամարէի Արքեպիսկոպոսը՝ անհատաւոր անհատն , աստուածեան , քրիստոնեայ , և քրիստոնեայն ուղղափառ կրնէր լուսաւոր և զգացմամբ լի գաղափարներով : Ասոնց՝ ամենուն կենդրոնը կարգասիրութիւնն* էր . միւսներն ամենն ալ անկից կհոսէին : Այս մեծ գաղափարը զօրութիւն , վսեմութիւն և միութիւն գեղեցկութիւն մը կուտար իր բոլոր սկզբեանց : Հոս իմ ջանքս այս գրութիւնն հաստատել չէ . բայց կաղաչեմ անհաւաններուն՝ որ ինձի մէկ ուրիշը զգունեն՝ որ ասոր պէս ամենմասանց կողմանէ այս չափ կապակցեալ , այսչափ բեղմնաւոր , և հետեւաբար այսչափ բացայայտ համոզիչ ըլլան մտաց և սրտի :

Այսպէս դամարէի Արքեպիսկոպոսը՝ անհատաւոր անհատն , աստուածեան , քրիստոնեայ , և քրիստոնեայն ուղղափառ կրնէր լուսաւոր և զգացմամբ լի գաղափարներով : Ասոնց՝ ամենուն կենդրոնը կարգասիրութիւնն* էր . միւսներն ամենն ալ անկից կհոսէին : Այս մեծ գաղափարը զօրութիւն , վսեմութիւն և միութիւն գեղեցկութիւն մը կուտար իր բոլոր սկզբեանց : Հոս իմ ջանքս այս գրութիւնն հաստատել չէ . բայց կաղաչեմ անհաւաններուն՝ որ ինձի մէկ ուրիշը զգունեն՝ որ ասոր պէս ամենմասանց կողմանէ այս չափ կապակցեալ , այսչափ բեղմնաւոր , և հետեւաբար այսչափ բացայայտ համոզիչ ըլլան մտաց և սրտի :

ՀԱՆՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆ

Յառաջագիմութիւնն՝ ինչպէս նաեւ յետագիմութիւնը շարժման մէջ է , եւ շարժումը բաւաւոր ազդի կամ ընկերութեան մը համար միշտ միջատասանութեան մը գէպ 'ի կրկին ծայրերը մղուելու զօրութիւնն է : Շարժումը շարունակ ընկերութեանց վիճակները կայլափոխէ՝ կամ 'ի լուսադոյնն կամ 'ի յուսեգոյնն , եւ ասիկայ բնական է ընկերութիւն մը յառաջագիմելու կամ յետագիմելու համար : Ընկերութիւնները չեն կրնար կանկ առնուլ միջակէտի մը վրայ , այլ միշտ շարժման մէջ են յետ կամ յառաջ եւ վիճակի անընդհատ փոփոխութեան ներքեւ : Յետագիմութիւնն յա-

ռաջագիմութեան պակասութիւնն է , որուն կառաջնորդեն ազիտութիւնն ու մտաւոր խաւարը . որով մարդիկ բնական օրինաց անճանաչ մնալով՝ մարդկութեան սոհմանէն դուրս ինկած , երթալով կերթան եւ կհասնին այնպիսի անասնակենցաղ պայմանի մը , ուր բանաւոր արարածը անբանից համասեռ վիճակը ժառանգելու դժբաղդութիւնը

*Ֆալսաքելի է որ մեր ազգին եկեղեցականները լուսաւորչական եկեղեցւոյն վարդապետութեանց հաւատքին տարածման եւ հաստատութեան ջանքը ունենային Յէնրիքի կիսոյն չափ , թէ հաստատութեամբ վարդապետութեանց եւ թէ կարգասիրութեամբ :

կունենայ. Իսկ յառաջագիմութիւնն է այն փրկարար շարժումը՝ որ տարրեր առաջինէն իրեն նշանադիր ունենալով Լոյսն ու Քնական օրէնքը՝ զմարդկութիւնը ազդեցութեան խառնարարդեղ սահմաններէն վերառեալ կհասցունէ իրեն բարձր վախճանին, ուր աշխարհի երջանկութիւնն յաւիտենական ծայրագոյն երջանկութիւնն ընդգրկած է, եւ որ յառաջագիմութեան դրօշին տակ զինւորելոյց պատկն է երկնաւոր հանդիսագրէ մը պատրաստեալ:

Լոյս ըսածնիս մտաց լուսաւորութիւնն է. որուն ծագումն արտաքին առարկայներէ ըլլալով՝ զանիկայ ստանալու համար ուսմանց եւ հմտութեանց կրկարօտիմք: Անով է՝ որ հրաշակերտ բընութեան խառնարամած գաղտնիքները առջեւնիս կարողութիւն, եւ մեր խնայական կարողութիւնները մոռնալ առնելով զգալեաց վրայ ունեցած հմտութիւններնիս կընդարձակին: Իսկ բնական օրէնք ըսածնիս ալ այն տիեզերական անդիլի ճշմարտութիւններն են, զորս բնութեան արարիչը արտերնուս մէջ գրած է, մեր կամքն ու ազատութիւնը իրենց սահմանին մէջ պահելու, եւ ընկերային վերարկութիւնները հաստատելու համար: Վերցո՛ւր լոյսը ընկերութեան մը վրայէն, վերուցած կըլլաս նաեւ բանականութիւնը, եւ մարդկութեան աշխարհելի տեսարանը պիտի բացուի առջեւդ: Կարդ մը ողորմելի թշուառներ՝ որ ոչ ըստ օրինի խորհել զիտեն, եւ ոչ ալ տրամադրել, եւ հաղիւ իրենց առօրեայ պիտոյից հայթայթանաց մոռալարժ՝ անկէ անդին բան մը ընելու ամենեւին ապկար: Դիակիր արարածներ ու կենդանի մեռելութիւններ են անոնք, եւ մարդկային բոլոր սեռական կառարելուեց շարժուն դամբարանները՝ չունենալով այն լոյսը՝ որ բարոյական աշխարհի հոգին է

ու կառարարը: Վերցո՛ւր Քնական օրէնքն ալ, եւ ահա մարդակերպ ճիւղներու ջոկտա մը պիտի խոնի առջեւդ, որոնց մէջ ո՛չ պարտք կայ եւ ո՛չ իրաւունք ու ո՛չ ալ որոշեալ վախճանի մը համար դորժել: այլ իւրաքանչիւրին հաճոյքն իրեն անձին օրէնք համարուած այնպիսի մեծ եղեւուն ոճիւրներ կը դորժուն որոնցմէ սարսափով կխորշի բնութիւնը: Ընկերութիւն մը՝ ուր չկայ համարաշխտութիւն եւ ոչ ալ ընկերային վերարկութիւնները, այլ ամենքն առանձին ապրող անապատներու մէջ մենաւոր բուրեաններ՝ որ իրենց նմանեաց կենաց կը դարանին: Ապաքէն լոյսն ու բնական օրէնքը մերձաւոր նոյնութիւն մ'ունին մէկմէկու եւ ընկերական աշխարհի երջանկութիւնը կհացուցանեն, որ երկրիս վրայ մարդոց միակ վախճանն է, ու առհաւատչեայ հանդերձեալ աշխարհի երջանկութեան: Ասոնք են՝ որ յառաջագիմութեան դրօշին վրայ օտկեքանդակ դրուած են, եւ մարդոց բարոյական կենաց երկու նախնական տարերքները կկազմեն, զորս ստանալու համար կհարկաւորիմք տեսական կենաց եւ դաստիարակութեան: Հետեւաբար աղղ մը՝ որ չունի տեսական կեանք, չունի դաստիարակութիւն, չունի նաեւ լոյս եւ ծանօթութիւն Քնական օրինաց՝ որով եւ ոչ իսկ յառաջգիմութիւն:

Արդ՝ եթէ առանց տեսական կենաց եւ դաստիարակութեան կարելի չէ յառաջագէ՞մ շարժումն ունենալ, եւ մեր Ազդին ներկայն՝ որ տակաւին զուրկ մնացած է ասոնցմէ, շարժումնիս գէտ ի յառաջագիմութիւն ուղղելու համար ի՞նչ կմնայ ընել մեզ: Ասիկայ մտածելու կէտ մ'է, եւ մեր Ազդին համար կարեւոր խնդիր մը: Հոյր սցսօր շարունակ յետագիմութեան շարժման մէջն է ըսեմք նէ սխալած պիտի չըլլամք, նը

ւաշ բացառութեամբ մը միայն նկատե-
լով որ տակաւին անոր վրայ սւտումնա-
կան կենդանութիւն մը չբացնուիր :
Ազդ երեւիս գեռ անստումնաւ թանձրա-
մած խաւարաւ այնպիսի թշուառ կենաց
մէջ կհասնապաղորդէ , որկէ կարելի չէ լա-
ւագոյն կենաց մը վերածիլ , եթէ ոչ կեն-
սառու ձայնի մը վրկարար ազդեցու-
թեամբ : Եւ ս'վ պիտի ըլլայ այս ձայ-
նատու էակը : Մինչդեռ մերձակայ ազ-
գերը ազիտութեան լուծը թօթափած ,
հսկայաքայլ կյառաջագիմեն դէպ'իկա-
տարերութիւն , և մեր Ազգը ոտնակապ
չլթայներով իր կեանքը յաւիտենական
ստուերներու մէջ մաշելու թշուառու-
թեան տակ կհեծէ , ս'վ պիտի ըլլայ անոր
չլթայները խորտակող վրկիչն ու յառաջ-
դիմութեան լուսոյն մէջ առաջնորդողը :
Հանապաղօրեայ փորձերը կհաստատեն ,
— Ժողովրդակա՛ն դպրոցները . որոնք
ադէտ Ազգի մը մէջ ուսման սէրն ու
դատարարակութիւնն բնդհանրացունե-
լու համար միակ ու վերջին միջոցներն
են : Այո՛ , մեր ազգը իր այս չարագէտ
պայմանէն շուտով ազատելու և լուսա-
ւորեալ ազգաց ցանկին մէջ դէթ ըստո-
րին մէկ կողմը դրաւելու համար նախ-
նական պիտոյքներն են Ժողովրդական
դպրոցները : Ո՛վ կրնայ ուրանալ այն ա-
մենակարեւոր պէտքը՝ որ հանրական յա-
ռաջդիմուն համար Ազգին ապագայ սե-
րունդին դատարարակութիւնն հարկաւոր
է , և ս'վ կրնայ ժխտել թէ այս պէտքը ներ-
կայն պիտի ընծայէ : Եւ եթէ երիտասար-
դութիւնը դատարարակեալ չըլլայ , ի՞նչ
պէս կարելի է նոյնը սպասել ապագային
համար : Ուստի ազգին առաջին փոյթը
պիտի ըլլայ նախ իր երիտասարդութիւնը
Ժողովրդական դպրոցներով հրահանգել
և դատարարակել ուսումնական կենաց
մէջ , և ապա ապագային բարեւաւուն
ու յառաջդիմութեան ակն ունել :

Ազգին ներկայն՝ այն է երիտասար-
դութիւնը , մինչդեռ առանց ուսումնա-
կան կենաց բարոյապէս մեռեալ դէպ-
մ' է , չկրնար լսել բնական օրինաց եր-
ջանկաւէտ ձայնին , որ իր սրտին մէջ կը-
խօսի , և կարող չէ դգալ և իմանալ իր
պարտականութիւնները , որոնց տակ որ
ի բնութեանէ կծնանի : Եւ ազգմը որ կա-
րող չէ իր պարտքը ճանչնալ , կարելի՞ է
թէ երջանկութեան իրաւունքն ստանայ :
Պարտուց և իրաւանց հաւասար դոր-
ժաւորութիւնն է՝ որ հանրական յառաջ-
դիմութիւն ու երջանկութիւն կծնի :
Ասոնք երկու քոյրեր են , որոնց ազդե-
ցութեան ներքեւ որ ընկերութիւնք
իրենց ներդաշնակութիւնը կպահեն :
Ի՞նչպէս ուրեմն բնութեան ձայնը լը-
սելի պիտի ըլլայ բնդհանրութեան :
Մենք առջի ըսածնիս պիտի կրկնեմք ,
— Ժողովրդակա՛ն դպրոցներով : Հո՛ն
Ազգին ներկայն պիտի հրահան-
դուի , եւ ապագայ սերունդին բարիօք
դատարարակութեան հիմունքը պիտի
ձգուին : Անկէպիտի երեսն յառաջդի-
մութեան անձնանուէր նահատակներ ,
Հո՛ն պիտի արթնան անոնց զգացում-
ները և սրտին մտքերն ու Ազգին սիրոյն
նուիրական բոցը զգան , իմանալով որ
իրենք ծնած են ընկերական աշխարհի
զարգացմանն ու յառաջագիմութեան՝ և
չէ թէ իրենց անձանց ապրելու ու անձ-
նական հաճոյք խնդրելու համար : Ե-
րիտասարդութիւնն հոն պիտի ըմբռնէ
իր պարտքն ու իրաւունքը , և յանկարծ
պիտի հետեւի բնութեան այն բնդհա-
նուր ձայնին , որ ընկերական աշխարհի
երջանկութիւնը կը բարոյէ , և ահա ան-
ձնական շահերը մէկդի ձգած՝ հասա-
րակաց բարւոյն անձնանուէր նահատա-
կաց դունդերը պիտի կաշմուին , մտա-
դիւր իրենց ստացուածոց մէկ մասը
ուսումնական կենաց զարգացմանը շը-

չուայլելու և աստղայն տգիտութեան ամենածախ ժանկաց դէմ պաշտպանելու : Որով քիչ ժամանակէն Աղբին երաշտացեալ գաշտերուն վրայ անձրևի պէս տեղալով թէնիւթական և թէ բարոյական հարստութեանց և փարթամութեանց բարութիւնները , ուսմանց ամենագեղեցիկ բոյսերով պիտի ծաղկին մեր սահմանները , մշտափթիթ գարուն մը երկարատե երաշտութեանց փոխաբերելով , և ահա ազգն ալ տակաւ առ տակաւ իր ոտնփոխները դէպ 'ի յառաջագիմութիւն ուղղած , շարժել պիտի սկսի լուսաւորութեան դրօշին տակ 'ի կատարելութիւն և յերջանկութիւն : Ահաւասիկ ժողովրդական դպրոցներու ընծայելու արդիւնքները . և ահա յառաջագիմութեան տարերքները կազմող արարիչը , առանց որոյ կարելի չէ մեր Աղբին քայլափոխ մ' անդամ ընել յառաջգիմութեան մէջ :

Թողլով՝ որ Աղբին յետագիմութե պատճառը միմիայն ժողովրդական դպրոցներու պակսութիւնն է , նաև ո՛չ ապաքէն ասկէ է դարձեալ առտնին երկպառակութիւններն ու կրօնական բաժանմունքները : Ահ , ձգեմք անցելոյն տխուր յիշատակութիւնները , որոնք Ազգութեան մարմնոյն վրայ յաւիտենական սպիւնք թողած են . . . ո՛չ աւանիկ ներկայն ալ նոյն դառնագոյն փորձերը կընծայէ մեզ : Աղբ մը՝ որ իր ծայր կրօնական տարսպարտ յուղմունք և շարժումներ կսնուցանէ , իւր յետագիմութեան հաւաստիքն իր վրայ կկրէ : Կրօնափոխութեան սիրահար Աղբ մը կարող չէ յառաջագիմութիւն ընել , քանզի իր գործքերէն կիմացունէ՝ թէ մտաւորական զարգացումն չունի տակաւին իր մէջ : Ոչ աւանիկ մեր Աղբն ալ այնպիսի ազդերէն մին է , որ դեռ այսպիսի լուսաւորեալ դարու

մը մէջ անդամ կրօնական բաշտագիմի հերձուածոց հանդիսարան կընծայէ զինքը աշխարհի : Եւ միթէ ասիկայ ժողովրդոց տգիտութեան արդիւնքը չէ՞ . և եթէ դատարարութիւնն ընդհանրապէս , կարելի՞ է այլ ևս այսպիսի ազգակործան բաժանմունքներ տեղի ունենալ ազգին մէջ , Յանուն ճշմարտութեան կերպաւորեմք՝ որ բնաւ երբեք : Վերցուր պատճառը , որ ատեն արդիւնքն ալ վերցուցած կըլլաս : Վերցնէր չարագործը , եւ ահա չարութիւնն ալ 'ի միասին կվերնայ , ու յիմարութիւն է գործոյ՝ մը արդիւնքը արդիւնք չնալը , մինչդեռ արտագրիչ պատճառը կկենայ : Այսպէս ալ կործանեմք տգիտութիւնը , եւ ահա համակործան պիտի անհետանայ կրօնափոխութիւնն ալ , որ թշնամին է ազգին յառաջագիմ շարժմանը , և անոր կենսական զօրութիւնն սպառողը :

Ապաքէն ազգին մէջ ուսումնական շարժումներ կերելին թէպէտ այս քանի մը տարիներու մէջ եւ ուսումնասիրութեան բազմանքներ , սակայն հաստատուն սկզբունքէ արտագրեալ չլլալնուն՝ ամենեւին անգործ են ու ապարդիւն : Շարժումն կայ՝ այլ ոչ ոտնփոխ փախաք մը կայ՝ բայց յամր ու անալտուղ : Ըսածնուս վկայ են ատեն ատեն ազգին հորիզոնին վրայ գիւրալառ եւ գիւրաշէջ ասուպներու պէս փայլող եւ նոյն հետայն աներեւոյթ եղող ազգօգուտ ընկերութիւնները , որոց անուններն անդամ հիմայ անծանօթ է ամենուն : Շատ ատեն այնպիսի երկունքներ ունեցած է ազգը , այլ ծնունդ երբեք : Աղբին քսակէն մեծագումար զոհողութիւններ ելած են , բայց տխուր յիշատակութիւններէ զատ ուրիշ արդիւնք մը ձգած չեն յետնոցս : Ինչո՞ւ . — որովհետեւ երիտասարդութիւնն ուսումնական կենաց քաղցրութեան անճաշակ ըլ-

լալով, 'ի սկզբան եռանդեամբ և ոչ բանի մը չխնայած ատեն, որովհետև նոյն բաղձանքը խորարմատ չէ, յանկարծ հովհարեալ արմատաքանց կշորանայ։ Աստի այս ամենօրեայ փորձերն ինչպէս նաև մեզի հետ շաւերուն դիտողութիւնը կապացուցանեն՝ որ ժողովրդական դպրոցները անհրաժեշտ պիտոյնքներ են ուսման փափաքն ընդհանրացնելու եւ երիտասարդութիւնն անոր սիրոյն յորդորամիտ ընելու, որկէց միայն կախեալ է Ազգին բոլոր ուսումնական զարգացմանը նպաստաւոր ձեռնարկութեանց անխրէպ կատարումն ու արդիւնաւոր փխսձանը։

Բերկրութիւն է մեզ ինչպէս կը լսեմք, Պարտիզակու բարեսէր Ազգայնոց մեր կարծեաց շատոնց 'ի վեր համոզուած ըլլալով՝ այս օրերուս աջակցութեամբ Արժ. Դաւիթ վարդապետի արուաց և իգաց համար կիրակօրեայ լսարաններ ու ընթերցարաններ հաստատելին, որ նոյն գիւղին յառաջդիմութիւնն և ապագայ բարեւալութիւնն այժմէն աներկէան ընելու մէկ հատիկ միջոցներն են։ Մեզի համար այս առաջին անգամն է՝ որ բարեբաղդութիւն կհամարուի այնպիսի ձեռնարկութիւն մը ողջունել, որ ոչ միայն արուաց՝ այլ և իգաց ալ յառաջագէտ զարգացմանը նպաստաւոր նշանակութիւնն ունի։

Այո՛, այս առաջին անգամն է դաւաբխ համար՝ որ կանայք 'ի լիութեան հասակի դաստիարակութիւն ընդունելու և կենցաղօգուտ ընթերցումներ ընելու տենչմամբ իրենց մէջ բաժանորդագրութիւն ըրած՝ կիրակօրեայ ընթերցարան մը բացած են, որոյ արժէքն անկշիռ է բոլոր Ազգասիրաց առջև։ Արդէն ապացուցեալ ճշմարտութիւն մ'է՝ որ մեր Ազգին յառաջագէտ շարժման արգելիչ զօրաւորողոյն պատ-

ճառ մ'ալ կայ եթէ, ան ալ կանոնց դաստիարակութեան երեսի վրայ ձևացած ըլլալն է։ Ազգի մը ուսումնական յառաջդիմութիւնը գլխաւորաբար կանոնց ստինքներէն կախեալ է։ Եթէ ազգի մը իգական սեռը դաստիարակեալ է, անտարակոյս է՝ որ անոր ներկայն ալ նոյն տրամադրութեան մէջ է։ Բայց մեր Ազգին մէջ կանոնց դաստիարակութիւնը և ոչ ուշադրութեան տրժանի համարուած է։ Մայր մը՝ որ կըրթեալ է, բնականաբար զաւակներն ալ կըրթալ կըլլան։ Տղային սկզբնաբոյս հասկը ծնողաց դաստիարակութեան ներքէ է, և տղայն նոյն կեռէն կսկսի իր բարոյական կեանքը սկզբնաւորել, որ ատեն անոր զգայութիւնները կարթընան և իմացական կարողութիւնները կը կազդուրին. ու այնպիսի մաքուր և կալուղ միտք մ'ալ կունենայ, ուր ամէն բան առաջին անգամ անջնջելի կտաւաւորին։ Որչափ ուրեմն խնամատ զգուշութիւններ պէտք են առաջին անգամ տղոց պայծառ ու լաւ գաղափարներ ներկայացնելու՝ վատթար ու ագեղ ծանօթութիւններով այն փախուկ միտքը չպղտորելու համար։ Եւ մի թէ կարելի է յուսալ այսպիսի զգուշութիւններ արդէտ ծնողքներէ և աւելի մայրերէ՝ որոնց որ 'ի բնութենէն յանձնուած է այդ ամենափափուկ պաշտօնը։

Աստի գովելով Պարտիզակցոց այս գեղեցիկ շարժումները՝ յարատեւութիւն կմաղթեմք 'ի լաւ անդր յառաջդիմութեան, և կփափաքեմք՝ որ այսուհետև ուրիշ տեղերէ ալ իրենց օրինակին նախանձաւոր շարժումներով հետևողներ գտնուին։

Առաքաջարու մէջ ալ՝ որ մինչև հիմայ ուսումնարանի մը հաստատութիւնը տեղի դրած չէր, հաստատուն եկամուտներ չըլլալուն, եւ հոգեւոյս որբա-

զան առաջնորդը անցեալ տարի իր ըն-
դաբոյս խոհականութեամբն ուրիշ միջոց
ներ տնտեսած ըլլալով, եկամտից յատա-
կագիծը պատրաստած՝ ու այլ եւ այլ
պատճառներով գործադրութիւնը մին-
չեւ հիմայ խափանուած էր, ու բախու-
թեամբ սրտի կլեմք անտուածարեալ
Հանգուցելոյն երկնած ու պատրաստած
միջոցին գործադրութիւն, ու Ատաբազար-
ու մէջ բարոյական կենաց սրբան եւ
մարդկութեան ձուլարանն եղող նուիրա-
կան յարկին բացուիլն, անխոնջ ջանիւք
Արարատեան Արժ. Սերովբէ վարդա-
պետին, եւ աջակցութեամբ թաղական
Յարգեւեաց. եւ կմայլթեմք 'ի սրտէ՝ որ
ասիկայ ալ առջիններուն դժբաղդուն
չհանդարի Արդէն յիշեալ քաղա-
քին մէջ արուաց համար թանգարան մը
ալ կայ, բայց անոր վրայ սա դիտողու-
թիւնն ընել կպարտաւորեմք, որ եթէ ըն-
թերցանութեան ախորժակը հառարա-
կութեան մէջ տարածելու նպատակաւ է,
չեմք կարծեր որ յաջողին անոր հիմնա-
դիրները, անոր համար՝ որ թանգարա-
նի մէջ մինակ ընթերցանութեան հա-
մար կ'ոգտովի հասարակութիւնը, որկէ
առաջ պէտք էր կարգալ՝ և կարգա-
ցածն ալ հասկնալ սովորեր: Ուստի ինչ-
պէս ամեն տեղոյ՝ նոյնը կ'փափաքեմք
նաեւ Ատաբազարու համար ալ, որ կի-
րակօրեայ դասարանի մը փայլմն ունե-
նալով՝ նախ երկտասարդութիւնն՝ հոն
կարդալ եւ ուսմունք սովորէր, որ ատեն
թանգարանն ալ անոնց համար՝ կրնար
օգտակար ըլլալ: Ապա թէ ոչ թանգա-
րանի գրառուները՝ դրքերով խճողել՝
մինչեւ ու անոնց լեզուէն հասկցողներ չը-
կան, մատենադարանի զարդ ըլլալէն 'ի
զատ ուրիշ բանի չեն ծառայեր: Այլու-
սամք թէ ըսածնուս կարեւորութիւնը
կզգան տեղացիք, և կիրակօրեայ դասա-
րանի մը պէտքը ամեն բանէ յառաջ կը-

նախադասեն: Կանոնց մէջ ալ բաւա-
կան շարժումներ կերեւին յիշեալ քաղա-
քին մէջ ուսումնական մասին, որ ոչ
սակաւ հաւատարմ կրնձայէ քիչ ժամա-
նակէն Ատաբազարը փառաւոր ապա-
գայ մը ողջունելուն, եթէ ջանքն ու յա-
րստեւութիւնը ձեռքէ չձգուի:

Այս երկու տեղեաց ուսումնական
շարժումներն յիշած ատեննիս՝ ոչ սակաւ
վիշտ կ'պատճառէ մեզ Բաղարու Մեծ—
նոր—դիւղի Արարատեան ընկերութեան
ցաւալի ցրումն ալ՝ ինչպէս կ'իմանամք
Արդոյ նամակագրէ մը, որ յիշեալ դիւ-
ղին բաւական նպատակներ կրնար ընել:
Եթէ մասնաւորին շահը կամ պատիւը
զոհել հասարակաց բարւոյն համար պաշ-
տելի սկզբունք մ'է ընկերական աշխար-
հի, ապա ուրեմն եւ ոչ մէկ կերպով
չեն կարող արդարանալ նոյն ընկերու-
թեան արդոյ անդամակիցները իրենց
պատճառաբերութեանց մէջ, առանց
նոյն սկզբունքէն կշտամբուելու: Եւ կը-
յուսամք թէ զգալով իրենց նուիրական
պարտաւորութիւնները դիւղին զարգաց-
ման համար, վերստին նոյն փութով կշա-
րունակեն ազգասիրաբար: Նոյնը կա-
կրնկալեմք տեղւոյն Թաղական Յարգա-
պատիւ անդամներէն նաեւ դպրոցին
զարգացման համար ալ, որ արդէն մե-
ծածախ կերպիւ չիճուած՝ եւ տակաւին
իր նպատակին չէ ուղղուած: Եւստից
ըլլալով՝ որ ժամյառաջ ժողովրդոց բաղ-
ձանաց պատասխանելու փոյթը ձեռքէ
չեն թողուր, եւ պէտք եղածը տնօրի-
նելով նիւթականին շքեղութեան հետ,
բարոյականինն ալ կմիացունեն 'ի զարգա-
ցումն մատաղ մանկուոյն: Մեծ բարե-
բաղդութիւն պիտի համարուի մեզ եթէ
դպրոցին հետ մէկ տեղ կիրակօրեայ լսա-
րանի մ'ալ բացման բերեալութիւն լուրը
հրատարակելու պատիւն ունենամք:

Ա. Ս. ՍՄԻՍՏԵԱՆ

Վ Ե Ր Ա Ք Ն Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Ս Ա Հ Մ Ա Ն Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Ամեն պետութեանց մէջ երեք դըլ-
խաւոր զօրութիւն կայ անհրաժեշտ եւ
հարկաւոր . Օրէնսդիր զօրութիւն՝ որով
երկրի մը վեհապետը ժամանակեան կամ՝
մշտնջեան օրէնքներ կդնէ . Աղլաց ի-
րաւունքէն կախեալ իրաց Գործադիր
զօրութիւն՝ որով պատերազմ կամ խա-
ղաղութիւն կհրատարակէ , դեսպաններ
կղրկէ կամ կընդունի , անդորրութեան կը
հսկէ եւ ասպատակութիւնները կխափա-
նէ . Քաղաքական իրաւունքէ կախեալ
իրաց գործադիր զօրութիւն՝ որով ան-
հասանելի օրինաց դէմ ունեցած յան-
ցաւորութիւնը կպատուհասէ :

Քաղաքացւոյ մը քաղաքական ազա-
տութիւնն իւրաքանչիւրին իւր ապահո-
վութեան վրայ ունեցած վստահութիւնն
է . Այս երեք տեսակ պետական զօ-
րութիւններ ո՞ր անձի կամ ո՞ր իշխանու-
թեան մը մարմնոյ մէջ միասնա՞ն կասկա-
ծելի է քաղաքական ազատութիւնը :

Ոչ բունպետութեան երկաթի դա-
ւազանի , եւ ոչ հասարակապետութեան
եղեգնեայ ցպոյ տակ՝ ոչ մի անդորրու-
թիւն եւ քաղաքական ազատութիւն եր-
բէք յուսալի չէ , այլ չափաւոր միապե-
տութեան կամ անօրէնապետութեան տակ՝
յորում կբաժնուին վայելչապէս այս երեք
տեսակ զօրութիւնք :

Պետական զօրութեանց այս բարիոք
բաժանումն է Սահմանադրութիւնը՝ ո-
րով օրէնսդիր զօրութիւնը միայն կօ-
րինադրէ . գործադիր զօրութիւնը մի-
այն կգործադրէ . դատող զօրութիւնը
միայն կդատէ :

Այս երեք տեսակ զօրութիւնը քա-

ղաքականապէս բովանդակող Ազգ մը
չէ մեր Ազգը , հետեւաբար նոյն զօրու-
թեանց բաժանումն ալ իւր մէջը չկրնար
արդարակշիռ բաշխման տակ դնել . ու-
րեմն իւր ունեցած Սահմանադրութիւ-
նըն ի՞նչ է — ուրիշ բան չէ՝ եթէ ոչ յերկ-
նաւոր ողորմութենէն . Օսմանեան բա-
րեգութ պետութեան շնորհիւ վայելած
արտօնութիւններնուս կանոնաւոր կի-
րաւորութիւնը :

Կիրաւունք այս կանոնը բովանդա-
կող օրինադիրքը Սահմանադրութիւնը
ուելով գիտցող չգիտցող ծափ զտրկինք ,
մանաւանդ մեր այն մասը՝ որ հնոց դա-
ղափարներու Սահմանադրութեամբ ջըն-
ջուելու յոյս առաւ . գիտցող չգիտցող
կեցցէ՝ կեցցէ՝ կեցցէ՝ գոչեցին , մանա-
ւանդ մեր այն մասը՝ որ այնպէս մը կը-
կարծէր թէ՝ եթէ Սահմանադրութեան
երևումն օր մի եւս անագանէր՝ մեր ազ-
գը երևակայական բազմութիւն մը պի-
տի ըլլար :

Եկաւ մեր փափաքին համեմատ՝
բայց արդիւնք ունեցաւ մեր յուսոյն հա-
կառակ : Այսչափ ժամանակ ժողովնե-
րու ընտրութենէ եւ լուծմանէ ՚ի զատ ու-
րիշ բան չտեսանք . եայս լուծումներէն՝
ազգին հոգին քաղուեցաւ . դաւառա-
կան պաշտօնականներ իրենց զրկած պաշ-
տօնական նամակներուն ետեւէն կեր-
թային՝ Պատրիարքարանի կղիմէին՝ քը-
չէն հինգ ամիս թափառելէն յետոյ ե-
կածնուն պէս կդառնային , եւ կամ յու-
սով դարձի ճամբայ կընէին՝ եւ գացած
տեղերնին մի եւ նոյն կգանէին :

Այս տկնկալեալ Սահմանադրու-

թիւնն՝ կամ իւր թերութիւններովն՝ կամ ընդունելու պարտաւորեալ Ազգին անյարմարութիւններով Ազգին ամէն բարոյական եւ նիւթական շահուց անիւններ փշրեց, իրաւունք սահմանադրելու վեհադոյն նպատակի պատրուակաւ իրաւունք չփոխեց, երկու ազգային վարչական մեծ մարմիններ վեճաբանութեան բռնեց, Սրբազան Պատրիարքը հրաժարական տալու պարտաւորեց, եւ ինք ալ անմիջապէս հրաժարականը դրեց:

Ոմանք Սրբազան Պատրիարք Հօր հրաժարականին իմաստը քաշքշեցին, ըսելով թէ՛ իրաւունք չունի՝ Կրօնականաց յանցաւորները յաշխարհական դատաւորովն հանելու սկզբունքը մերժելու. անարժան եկեղեցականներ երես հանելոյ սկզբունք մ'էր այս. զի կերթայր նոցա դատը՝ այնպիսի Ժողով մը՝ որ ոչ աշխարհական իշխանութեամբ պատժելու՝ եւ ոչ կրօնական իշխանութեամբ՝ ի պաշտօնէ դադրեցնելու կամ յեկեղեցւոյ հաղորդութենէ որոշելու պաշտօնն ունի:

Ժողովրդեան ընտրական իրաւունքէն դատաւորականը չհետեւիր, ըստ որում ընտրած ատեն լոկ բարի վարուց վկայութիւն կուտայ, եթէ բարի է. իսկ պատժուելու կամ արգիլուելու ատեն միայն անկարգ վարուցն համար ամբաստանութիւն կրնայ ընել՝ եւ ոչ պատժել. ընտրած ատենը եթէ կրցաւ ձեռնադրել, ամբաստանած ժամանակն ալ կըրնայ պատժել:

Որչափ ցաւալի էր ժամանակէն մէջ այսպիսի քաշքշուք վեճերով Ազգային

հիւանդ եւ վշտակիր մարմինը ճմլել. նոյն չափ ալ ուրախ եմք որ Սահմանադրութեան երեսէն ծագած անթիւ վերքերուն վախճան տրուեցաւ Վերաքննութեամբ Նորին, որուն անյապաղ կատարման եւ Ազգային վարչական Մարմնոյն կազմութեան կապտեմք անհատերաբար. ցանկանալով որ չէ թէ Սրբազան Պատրիարքը՝ ուխտէ Սահմանադրութեան կետերուն հաւատարիմ ըլլալ. ըստ որում նա՝ իբրեւ պաշտօնեայ եկեղեցւոյ Քրիստոնէութեան ամէն Աստուածային օրինաց չհակառակող օրէնսդրութեանց հաւատարիմ մնալու ուխտադիր է արդէն, այլ ուխտեն հաւատարիմ մնալ եւ անձնանուիրութեամբ աշխատիլ անոնք՝ որոնց համար այնպիսի ուխտադրութիւն մը՝ նոր կըլլայ, եւ որ աւելին է ընտրութեանց իրաւունքը սրբել եւ ազնուացնել, խլելով զայն համբաւներու եւ տգետներու եւ պակասամտաց ձեռքէ եւ տակիւնելով միայն իմաստնոց Ազգասիրաց եւ Ազգային հին եւ նոր թշուառութեանց հմուտ եւ զգայուն Ազգային անհատներու ազգաշէն ձեռքերու մէջ:

Երկայն խօսելու ժամանակը չըլլալով, հոս կ'ընթացունենմ ըսելիքս թէ մեր Սահմանադրութիւնը՝ Պետական զօրութեանց բաժանումը չհասկնանք, այլ Ազգային կանոնադրութիւնը. եւ յարմարցնեմք զայն ամէն դաւառի եւ քաղաքի, եւ չէթէ ամէն դաւառ եւ քաղաք յարմարցունեմք այն կանոնադրութեան, ըսել կուզեմ՝ ամէն դաւառ Պօլսոյ, եւ Պօլսոյ դաւառներու վրայ չձեւեմք:

Խ. Վ. Գ. ԱՇԽԵԱՆՏ

Ս Է Ր Հ Ա Յ Ր Ե Ն Ե Ա Ց

Հայաստանի աղիկտուր տեսարաններն երբ տեսնեմ
Կամ թէ մոռ. այն ամայի աւերակներն յուշ բերեմ
Սարսափ պատին անձնո ըողոր, եւ դալարին աղիքներս
Ու կարտասուեմ հեծեծելով, կարտասուեմ Հայ երկիրներս .

Զի Սէր Հայրենեաց

Յուշ տունն մրտացս

Յիշել զՀայաստան

Ողբալ յաւիտեան .

Ո՛ւր Մենաստանք Հայաստանի Սրբաօհման Տաճարներ .

Ո՛ւր հոյակապ շքեղ պալատք, եւ Հայկական Դպրոցներ .

Ի թուր, դաշոյն կործանեցին կրակապաշտ Պարսիկներ ,

Անհետ ըլին Հայաստանի անզուգական պերճ զարդեր .

Ա. յ. յԱզգասիրաց

Սիրտ բարենախանձ ,

Փառք Սէր Հայրենեաց

Մընայ միշտ անանց .

Ո՛ւր այն քաջեր, ո՛ւր այն Հայկազն Դիւցազներու վեհ սրտեր .

Հայաստանի փառաց սիրով Անձնանուէր զաւկրներ .

Հայկն Արմենակ Արամ Տիգրան Վարդան Սմբատն եւ շատեր .

Որոնցմով Հայն նախանձելի եղաւ Ազգաց՝ շատ դարեր .

Զի Հայրենեաց Սէր

Սիրտ նոցա կըրէր .

Որով Հայաստան

Մընաց անսատան .

Նախնի Հայուն երկիրն ու դաշտ ոսկերոտեօք ծածկեալ կան .

Զի Նա յայնժամ չունէր յատուկ իրեն մարմնոյն գերեզման .

Ո՛ւր թշնամոյն թուրն ու դաշոյն տապաստ յերկիր փռէր զՀայն ,

Հո՛ն էր մարմնոյն հանգստարան . կըտակն յետին այս միայն .

Թէ՛ Սէր Հայրենեաց

Ի սիրտս Հայկազանց

Պահեալ յաւիտեան՝

Սիրեն զՀայաստան .

Կարծես Հայուն անմեղ ճակատ թշուառութիւն էր գծած .

Հայաստանի երկիրն ու դաշտ ձոր ու լեռինք կարմրեցած .

Արդեօք Հայուն արիւնն արցունքն էին այսչափ հոս թափուած .
Որ համօրէն բնութիւնն ինքնին կարմիրներով էր ներկուած .

Այլ Սէր Հայրենեաց
Որ 'ի սիրտ Հայկեանց
Վառի յաւիտեան
Ողբայ զՀայաստան .

Հայաստանի այս խղճալի 'ւ աղիողորմ տեսարան
Հայ անցորդին սարսափ կառթէ , 'ի դուր շարժի նորա վրան .
Ոսկերոտի կըմախք Հայուն ողջոյն ցանցեր 'ի դաշտին ,
Արիւններու կարմիր գոյներ ճմլէն ըզսիրտ անցորդին ,

Եւ վիշաք Հայրենեաց
Զսիրտս Հայկազանց .
Որք զՀայաստան
Սիրեն յաւիտեան .

Հոն մեր ախուր դաշտերու մէջ բարձրաբերձ սիւն մ'էր տնկած ,
Որուն վըրայ Տըգիստութիւն Նախանձ կըսեն կար դրոշմուած .
Եւ որ մեծն է քան զամենայն խոտերին այն Սէր փառաց .
Որոնք ընկեր էին դաժան՝ Հայաստանի թշնամեաց

Այլ Սէր Հայրենեաց ,
Է 'ի սիրտ Հայկեանց .
Մերժել զՍէր փառաց ,
Եւ ըզվատ Նախանձ .

Այս' լսեցին այդ դրոշմուած Հայուն արդի զաւկներ
Գիտցան Նորա ճշգրիտ իմաստն , զի դեռ հինցած չեն վորձերն .
Ուստի կմերժեն իրենց սրտէն այն չարիմաստ դրօշուածներ ,
Որոնք են ձիւն և փորձութիւն Հայուն դիտուն բարդողներ ,

Այլ Սէր Հայրենեաց
Զնշէ վայդ գրուած .
Եւ զՏըգիստութիւն ,
Ծընողըն չարեաց .

Յայնժամ և Մայրն Հայաստանի Սգոյ քողերն խցելով ,
Եւ արտասուաց դառըն չիթեր դժբաղդ յաչաց սրբելով .
Անբիժ աչօք , զըւարթ դիմօք կը նըկատէ իւր որդւոց
Նոր 'ի նորոյ ստացած փառքերն ու Գիտութիւնք լիահոծ ,

Եւ զՍէր Հայրենեաց
Ի սիրտ զաւակացն .
Եւ զըւաճանայ
Իւր որդւոց վերայ .

Զի ըզՀայաստան , սիրեն յաւիտեան , յիշեն յաւիտեան .

Մ. ՍՈՒՐԵՆ Մ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԱՄԵՆԱՍՈՒՐԲ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

Թէպէտ սուրբ Եկեղեցւոյ եօթը խորհուրդներն ալ մեր յաւիտենական փրկուե համար կարեւոր են, բայց հարկաւորութեան կողմանէ նկատելով մէկ քանին կրտսին « հարկաւորութեամբ միջնորդի », և միւսներն ալ « հարկաւորութեամբ պատուիրանի » : « Հարկաւորութեամբ միջնորդի » ըստածները անհրաժեշտ են փրկութեան համար, ինչպէս մկրտութիւնը, ապաշխարութիւնն ու կարգը. իսկ մնացածները ի կարեւորութեան պահու կրնան զանց ըլլուիլ : Հաղորդութեան սուրբ խորհուրդը թէպէտ այս ետքիներուն կարգէն է իւր կարեւորութեամբ, բայց արժանեաց կողմանէ մտածելով զանոնք ամենը կը դերազանցէ : Քանզի մինչդեռ միւս խորհուրդները պատահական շնորհք միայն կ'արձանակեն, ասիկայ գոյացական շնորհք ունի իր մէջը : Մինչդեռ միւսները երբեմն իրենց ներգործութենէն կ'ազարկին, սա երբեք չդադրիր իր նշանակութենէն, միշտ Քրիստոսի ճշմարիտ մարմինն ու արիւնն իր մէջ պարու նակելով :

Մարդիկ որովհետեւ Խորհրդոյս գաղտնեաց կարող չեն հասու ըլլալ թէ ի՛նչ օրինօք պարզ հացն ու գինին ճշմարտապէս Քրիստոսի մարմնոյ և արեան կիփխարկին, ուստի շատ անգամ ծանր ծանր մոլորութիւններ յառաջ եկած են յանդուգն քննադատներէ՝ որ մոռնալով հունաւոր մտաց և տեսութեան թարկեալ ըլլալին՝ արտաքոյ կարից և սահմանի մահկանացու բնութեան խորհրդոյս խորերը թեւակոխած՝ անհասանելի գաղտնիքն յերևան հանելու վայրապար ջանքն ունեցած են, և դերբը

նական ճշմարտութիւն մը բնական կերպով հասկնալու անպտուղ ու անմիտ աշխատութիւնը, որ աւելի պէտք էր հաւատալ՝ քան թէ քննաքննել : Մենք հաւատոյ մասանց և ոչ իսկ մէկ կետին վրայ կարող եմք քննութիւն ընել աճին կարողութեամբ : Կայ դատաւոր մ'որ ամէն բան ճշմարտութեամբ կ'ընէ՝ որուն պարտաւորեալ եմք հնազանդիլ, այն է ընդհանրական Եկեղեցին, որ իր սկիզբն անմիջապէս ի Քրիստոսէ ունենալով՝ կերպիւսաւորէ անոնց ճշմարտութեանը իբրև հաւատարիմ աւանդապահ Քրիստոսուսոյ վարդապետութեանց, և հաստատութիւն ամենայն ճշմարտութեանց, Ա. Տիմ. Գ. 13 :

Այսպիսի յանձնապատասաններէն Յովհաննէս Սկովտոս անուն մէկն իննեւորդ դարուն մէջ առաջինն եղաւ հակառակ ողջամիտ վարդապետութեան սուրբ Եկեղեցւոյ Խորհրդոյս դէմ բանդադուշողը թէ՛ խորհրդական հացին և գինւոյն մէջ իսկապէս Քրիստոս չը վանդակիր : Որուն յաջորդ և մոլորութեանցն ալ նորոգիչ ու ջերմ պաշտպան կանգնեցաւ մետասաներորդ դարուն Բերենգարիոս Անժէի սարկաւազը, և երկուստասաներորդ դարն ալ այս օտարալուր վարդապետութեանց արծարծիչ Պետրոս Բրուխսեան ըստած չարախառըն ի լոյս ընծայեց : Այս դարերուս մոլորութեանց արձագանգ տալ ուղելով վեշտասաներորդ դարն ալ, իր ծոցէն Լուտերներ, Մելանկտոններ, Կալուիններ, Զուինկներ ու Էքզլամիատիոսներ վիժեց, որոնք նոյն խեղածիւր վարդապետութեամբ յայտնապէս Եկեղեցիէն ճեղքելով՝ բողոքարկուաց տղանդն

ակղբնաւարեցին . որոնցմէ **Լուսեր** միայն՝ որուն հետ նաեւ **Մեղանկտուն** ի խորհուրդ հաղորդութեան ներկայութիւն միայն խոտոտովանելով **Գոյափոխութեան*** վարդապետութիւնը հերքեցին . իսկ մընացածներն առ հասարակ **Սկովտոսի** մոլորութիւնն ընկալան :

Ընդհանրական եկեղեցւոյ վարդապետութիւնն է այս մասին՝ որ հացն ու գինին քահանայադործութենէ վերջը իրենց զոյացութենէն կղաղարին . և քանի որ իրենց պատահմունքները կապահեն , տարրապէս ալ մարմին եւ արիւն **Քրիստոսի** են : Այսպէս ընդունած է եկեղեցին յառաքելոց անտի , եւ այսպէս վարդապետած են բոլոր նախնի հարք եկեղեցւոյ , ինչպէս սուրբ **Լուսաւորիչն Ազգիս** եւ ըստ նմանէ բոլոր առաքելավաստակ հայրապետները : **Արդ՝ Լուսերականք** որ հակառակ առաքելական եկեղեցւոյ ներկայութիւն մինակ կիսոտոտովանին , ինչպէս կարելի է **Քրիստոսի** « այս է մարմին իմ » խօսքը ճշմարտիլ :

Եւ որովհետեւ ասոնք **Երկնականաց** պէս յայտնի հակասութիւններով անգամ **Քրիստոսի** « **Այս է մարմին իմ** » խօսքը այլաբանօրէն հասկնալու չափ չեն տնմտանար , ուստի կարճ խօսքով՝ մինչդեռ ոչ **Ս. Գրքէն** և ոչ ալ **Եկեղեցւոյ** նախնի **Հայրերէն*** վկայութիւն մը

*Գոյափոխութիւն բառը՝ որ յերեքսասններորդ դարուն Լատերանեան չորրորդ ժողովակին մէջ հնարուած է ի ճշգրիտ բացատրութիւն խորհրդոյ Պատարագին ընդ դէմ Բեռնարդարիոսեան եւ Աղբիկեան աղանդաւորաց : մեր Աղբին մէջ նորամուտ ըլլալուն՝ Եկեղեցւոյ նախնի Հայրերէն գործածուածը չկայ այլ անոր տեղ ըսուած է փոխարկութիւն կամ Եացութիւն , որ նոյն բանն ըսել է :

**Լուսեր՝ այս խորհրդոյս վրայ վէճ ըրած ատեն Զուլնիլի ու Եքզլամիափոսի հետ ,

չունին իրենց թիւր վարդապետութիւնն հաստատելու , **Ընդհանրական Եկեղեցւոյ** այսչափ տարիներէ ի վեր ընկալեալ առաքելականդ ճշմարտութեան մը դէմ անհիմն պատճառաբանութիւններով ախոյեան կանգնիլն աշանմաութենէ զատ ուրիշ անուն մը չունի : Ըստ որում **Քրիստոսի** յայտնի ու ամենապարզ խօսքը՝ երբէք **Եկեղեցւոյ** հասկցածէն տարբեր իմանալու նշանակութիւն մը չտար : Իսկ եթէ իրենց բոլոր առձեռն պատրաստունեցած փաստերին՝ հացին և գինւոյ տարրապէս ի մարմին և արիւն փոխարկուելոյ երեւակայած անհնարութիւննին է , պատահմունքները դարձեալ նոյն մընալուն համար , առիկայ խորհրդոյն զաղտնիքն ըլլալով պէտքը չէ հակառակիլ , քանզի հունաւոր մտաց տակ եւնթարկել այնպիսի ահաւոր խորհուրդ մը՝ մտածելն անգամ յիմարութիւն է , թող թէ յիմարաբար քննադատել : Ըստ որում գերբնական իրաց քննութեան մէջ ուր բնական փիլիսոփայութիւնը տեղի չունենալով տկարանալ կսկսի , պէտք չէ խելքի դէմ համարել ու անկարելի ենթադրել . ապա թէ ոչ ուրիշ շատ բաներ ալ մեր մտաց քննութենէն դուրս տեսնելով՝ պիտի պարտաւորիմք այնպիսի բաներու ալ չհաւատալ , որ մեր փրկութեան ամենակարեւոր միջոցներն են : Արօնք ըսուածը՝ մանաւանդ քրիստոսական կրօնքը , երբէք վարդապետեալ ըլլաւ մարմնութեան տակ չկրնար ինկնալ , որուն պարունակութիւնն է գերբնական սկզբունքներ ու անհասանելի գաղտնիք :

Քրիստոսի « **Այս է մարմին իմ** » խօսքը նրկարագրապէս հասկնալու համար՝ Եկեղեցւոյ Հայց վարդապետութիւնները կհանէր իր հակառակորդաց դէմ : Չնայ գիտեր թէ՛ ներկայութեան վարդապետութիւնը՝ անոնցմէ ոմուն խօսքովը հատուածեց վերջէն :

ներ . զորս մինակ հաւատքով կրնամք
ըմբռնել , եւ ոչ քննութեամբ . Ուստի
ասանկ էական կէտերու մէջ՝ ուր բնա-
կան դատողութիւնը կարող չէ քննադա-
տել , պէտք է աշխարհի փիլիսոփայու-
թիւնը լռէ , եւ հաւատքն իր պաշտօ-
նին սկսի : Լուտերականք եթէ խորհրդ-
դոյն տարրական փոխարկութիւնն ան-
կարելի համարելով՝ Գոյախոսութեան
վարդապետութիւնն ալ անհնար կհամա-
րին , ո՞ր բնական սկզբունքով իրենց
« ներկայութեան » վարդապետութիւնը
պիտի հաստատեն , չէ՞ որ այդ սկզբուն-
քով իրենք ալ պիտի ստիպուին նախ ի-
րենց վարդապետութիւնը հերքել իրրեւ
անհնարութիւն մը , որ Քրիստոս տեղա-
կանապէս իրրեւ յիմիք իր ամբողջ մարմ-
նովն հացին եւ գինւոյն մէջն ըլլայ , թէ-
պէտ դինին ու հացն իրենց տեսակը փո-
խած չըլլան :

Բայց երիցականք՝ որ ակներեւ հա-
կասութիւններով ոչ միայն Գոյախոսու-
թիւնը՝ այլ եւ Լուտերականաց Ներկա-
յութիւնն ըսածն ալ չեն ընդունիր , լոկ
հաց եւ գինի դաւանելով ըստ Զուինկ-
լեան եւ Կալուինական աղանդաբանու-
թեանց , չեմք դիտեր , կարեկցի՞լ եթէ
լնդալ արժան է ասոնց վրայ : Կարեկ-
ցութիւն մը բնական է , երբ առ ազի-
տութենէ կամ առ անդիտութենէ կըլ-
լայ : սակայն երբ կամաւոր ազիտու-
թիւն նկատուի իրաց մէջ , այն ատեն
իրենց ստութիւնն յանդիմանելով , խըն-
դալէ զատ ուրիշ կիրք մը չկրնար զգալ
մարդ : Մեր նպատակը Նկեղեցւոյ ըն-
դունած ճշմարտութիւնն յայտնել եւ ող-
ջաժխտներու խորհրդածութեան պատ-
ճառ մը տալ է . եւ կամաւ ազիտացերոյ
հետ գործ չունիմք , որ իրենց սկզբուն-
քը մինչեւ դերեղմանին եղերքը չթողլոյ
չափ կուրացած են , եւ միշտ արհամարե-
լի են անոնց առջեւ աշխարհածանօթ ճշմ-

մարտութիւններն անդամերը իրենց ըմ-
բռմանց կհակառակին : Ուրեմն՝ ազի-
տաբար խորհրդոյս լոկ հաց եւ գինի է
ըսողներն ինչ հիմնաւոր վկայութիւն մ'ու-
նին ձեռքերնին . — ե ոչինչ : Բայց ո-
րովհետեւ ոչնչութիւնն ալ իրեն հաստա-
տութեան վաստերն ունի , ուստի պէտք
է զատանք պարզել , եւ ցցունել անոնց՝
որ ոչնչութենէ խորչելով իրականութիւն
ընդունին , եւ անալի փաստաբանու-
թիւններով Գանաւոսի դատերց պէս ծակ
կարասի լեցնելու ունայն աշխատանքէն
դադարին : զի « յոչնչէ՛ ոչինչ » :

Երիցականք սովոր են իրենց դրու-
թեանց հակառակ սուրբ Գրոց խօսքերն
այլաբանօրէն է ըսելով ալ անցնիլ , թէ եւ
կընդունին ալ թէ՛ սուրբ Գրոց մէկ խօս-
քը միշտ միւսովը կըրնայ պարզուիլ :

Ասիկայ փախուստի համար բաւական
հնարք մ' է , որուն առաջին փորձը Ա-
րիանոսք ընծայեցին Նիկիոյ սուրբ Ժո-
ղովին մէջ , երբոր Քրիստոս Աստուած
է ըսելու վրայ հակառակ իրենց սկզբ-
բանց համաձայնիլ պէտք եղաւ : Բայց
չարն հոն է՝ որ Բողոքականաց համար
ամէն անդամու ալ չյաջողելով , երբեմն
այլաբանութիւն է պնդածին նկարագ-
րական կելլայ , երբ սուրբ Գրոց միւս
խօսքերուն հետ բաղդատուի : Երիցա-
կանաց համար մինակ Քրիստոսի Աստ-
ուածութիւնն է մնացած այլաբանօրէն
չհասկնալու , գուցէ անոր ալ ժամանո-
ղը կայ , որ ատեն մատնաւորներէն ընդ-
հանուրին ելլալով , բոլորովին Ս . Գիրք-
բն ալ այլաբանօրէն դրուած համարին ,
որուն նախընթաց փորձերն կան եւ կը-
տեսնուին :

Երիցականի մը հարցուի թէ՛ Քրիս-
տոսի « այս է մարմին իմ » եւ ասոր նը-
ման խօսքերը ի՞նչպէս կհասկնաս . ա-
ռանց շուարեւոյ կպտտախանէ . — այլա-
բանօրէն : Իսկ եթէ առաջուցութիւն մը

ուղես, Սուրբ գրոց մէկ խօսքը միւսով
կարարողի ըսելով, անանկ անյարիր
պատճառներ եւ օրինակներ յառաջ կը
բերէ, որ մարդ կկարծէ թէ կատակ կը
նէ: Ուստի թողլով զանիկայ եկեղեցւոյ
վարդապետութեամբն համոզել, որ ուղ-
ղակի առաքեալներէն իջած ըլլալով
ճշմարտութեան կողմանէ ամենեւին տա-
րակոյտ չվերցունեն, սուրբ գիրքը հաս-
կնալու համար իրենց ունեցած սկզբ-
բունքը մեզի ալ սկզբունք առնելով
տեսնամք թէ ոչ ապաքէն սուրբ գրոց
միւս խօսքերով ալ բացայայտ կարարողի
յիշեալ խօսքին նկարագրական ըլլալը:
Ուղղափառաց եկեղեցին, կիսոստովա-
նի թէ՛ « այս է մարմին իմ եւ արիւն իմ »
խօսքերը նկարագրապէս հասկնալու է,
եւ թէ տարբապէս մարմին եւ արիւն
Քրիստոսի են խորհրդական հացն ու գի-
նին, երբ քահանային ձեռօք կարեա-
գործուն: Սուր համար Առաքեալը
կրտէ, « որ ուտիցէ զհացս կամ ըմպիցէ
զբաժակս տեառն անարժանութեամբ
պարտական եղիցի մարմնոյ եւ արեան
տեառն »: Ա. կորն. ԺԱ. 27: Առաքելոյն
այս խօսքը Քրիստոսի ըսածին քով տա-
նելով, Աթենացի աղուաշին չափ տրա-
մաբանել գիտցող մ' անգամ պիտի հա-
մոզուի թէ՛ այլաբանօրէն զուրցուածք
մը չկրնար պարունակիլ, « այս է մարմին
իմ » խօսքերուն մէջ, մանաւանդ որ Ա-
ռաքեալը « մարմին տեառն » ըսելով
այլաբանօրէն կարծելու տնգամ ժամա-
նակ չտար. հետեւաբար հաղորդութե-
խորհուրդն ալ ճշմարիտ մարմին եւ ար-
իւն Քրիստոսի ըլլալով արժանաւորու-
թեամբ մերձեցողաց կեանք, Յով. 9. 53.
եւ անարժանութեամբ մերձեցելոց յա-
ւիտենական դատապարտութիւն կու-
տայ, ըստ այնմ թէ՛ « փորձեցէ մարդ-
զանձն իւր եւ ապա 'ի հացէ անտի կե-
րիցէ, եւ 'ի բաժակէն արբցէ. Զի որ ու-

տէ եւ ըմպէ անարժանութեամբ՝ դա-
տապանա անձին իւրում ուտէ եւ ըմպէ,
զի ոչ խորէ զմարմին տեառն. Անդ 28—
29: Առաքելոյն այս խօսքին մէջ երկու
ճշմարտութիւն ակներեւ կ'փայլի. Ա.
խորհուրդն ընդունելու համար կատա-
րեալ արժանաւորութիւն ճաշակողաց կող-
մանէ, Բ. ճաշակուածին պարզ հացէ
ու գինիէ զանազանութիւնը, ճշմարիտ
մարմին եւ արիւն տեառն ըլլալով. որ ե-
թէ պարզ հաց ըլլար, ինչու մարդիկ
ինքզինքնին փորձելով պիտի մերձենային,
եւ ի՞նչպէս լոկ հացն ու գինին մար-
դուն յաւիտենական դատապարտութիւն
կրնային առթել: Բնական խելքն ան-
գամ կտրվեցունէ՝ թէ այն մեր նկատած
հացն ու գինին՝ առ որ արժանաւորու-
թեամբ մերձենալ կպահանջուի, առանց
չնորհաց չկրնար ըլլալ: Ապա թէ ոչ լոկ
հացն ու գինին ճաշակելու համար այն-
չափ երկիւղ մ' ունենալէ եւ յաւիտե-
նական դատապարտութիւն կասկածելէ
աւելի անմտութիւն կրնայ ըլլալ: Իսկ ե-
թէ պարզ հացը զմարդ կրնայ դատա-
պարտել, կհետեւի ուրեմն՝ որ մարդ-
հաց կերած ատենն անգամ ինքզինք
փորձելու եւ այնպէս ուտելու է:

Թէպէտ այսպիսի յայտնի ճշմարտու-
թիւն մը հաստատելու համար չափ վաս-
տեր կգտնուին՝ եթէ ժամավաճառու-
թենէ չխորշելով զանոնք ամենքն ալ հոս
գրել ուղէինք, բայց անոնցմէ՝ վերը ըս-
ուածները բաւական սեպելով, քիչ մը
ալ սուրբ գրոց այն խօսքերէն պիտի ա-
պացուցանեմք, զորս այլաբանօրէն հաս-
կնալու անմտութիւնը փորձած են Ե-
րիցականք: Ուստի ապացուցանելի է՝

Նախ՝ բուն իսկ Քրիստոսի ապառ-
նի եղանակաւ ըսելէն թէ՛ « հացն զոր
ես տաց մարմին իմ է, զոր ես տաց վա-
սըն կենաց աշխարհի », Յով. 9. 52. : Ը-
սել է իր մարմինն եղող հացը տակա-

ւին տուած չէր, ու պիտի տար: Եւ ոչ ապաքէն խոստմնազանց չդտնուելով ալ վերնադասն, մէջ կատարեց զայն իրօք, սրբադործեալ հացն ու գինին տալով աւանդ ու ըսելով « առէ՛ք կերայք այս է մարմին իմ »: Արդ՝ Քրիստոս իր խոստացած մարմինն ու արիւնը արդեամբ տալէն վերջը՝ ալ ի՞նչ կնճիւն կմնայ զայն այլաբանօրէն հասկնալու:

Երկրորդ՝ խոստացեալ իրին կողմանէ, որ իրօք բան մը տալ կխոստանար. և թէ՛ ինչպէս Երեցականք կուզեն իմանալ, մարմին և արիւն բաւերը « հաւատք » նշանակէին, ի՞նչպէս տակաւին տուած չէր ըլլար զայն, մինչդեռ առաքելոց ձեռք բոլոր հրէաստան քարոզուած էր. հեռաբար իր խոստման կատարումն ապագային ձգած ըլլալով, արդէն քարոզուած հաւատքը չէր կրնար ըլլալ, և թէ՛ ստուգիւ իր մարմննոյն և արեան համար էր խոստմունքը:

Երրորդ՝ Մանանային իր մարմնայն հետ ըրած բաղդատութենէն, որ միոյն ուտելովը մեռնի՛ր և միւսին ուտելովը ալ յաւիտենականապէս՝ տալիլ ցոյց տալով, իր մարմնոյն գերազանցութիւնը կցցունէ. և որովհետեւ հաւատալն ուտելոյ հետ վերաբերութիւն մը չունի, ուստի նմանութեան մէջ ամենամեծ սըլխալ մը գործած կըլլար Քրիստոս, եթէ ուտելոյ վերաբերեալ իր մը, մտաց և կամաց վերաբերեալ բանի մը հետ բաղդատէր. քանզի բաղդատութիւն մը ըստ օրինի ըլլալու համար հարկաւորապէս կպահանջուի՝ բաղդատելի իրաց նման հանդամանք ունենալ. Ըստ այսմ պէտք կըլլայ ապա՝ որ Քրիստոսի « մարմին իմ » ըսածն ալ մանանային պէս ուտելոյ յարմարութիւն ունենար:

Չորրորդ՝ և ամենէն անգիմադրելին՝ որ քրիստոս իր ըսածն այլաբանութենէ

բոլորովին հեռացնելու մտք կրսէ, « մարմին իմ՝ **ՃՇՄԱՐԻՏ** կերակուր է, և արիւն իմ՝ **ՃՇՄԱՐԻՏ** ըմպելի » 36. և իր այս խոստացած ճշմարիտ մարմինն ու արիւնն ալ իրօք՝ և ոչ այլաբանօրէն կատարելով վերնադասն մէջ, հացն ու գինին յիսկական մարմին և արիւն իւր փոխարկելով նոյն վեցերորդ գլխոյն մէջ ըսուածներն այլ ևս այլաբանօրէն հասկընալու կարծեաց և ոչ իսկ զրօ աստիճանը կմնայ. ինչպէս որ առաքեալներն ալ այնուհետեւ նոյն խորհուրդը ոչ իբրեւ սոսկ հաց՝ այլ իսկապէս ճշմարիտ մարմին ու արիւն Յիսուսի Քրիստոսի կվարդապետէին: Ա. Կորն. Ժ. 16: ԺԱ. 27: Եբբ. Ժ. 29—30:

Բողոքականք՝ որովհետեւ « մարմին և արիւն » բաւերը շատ անգամ անհակառակելի կերպով՝ Ս. գրոց մէջ յիշուած ըլլալուն, տարակուսած ինչ ըսելնին չեն գիտեր, մէկ մը կընդունին թէ՛ այդ բաւերը բոլորովին այլաբանօրէն հասկըցուելու են, մէկ մ' ալ թէ՛ քրիստոսի մարմնոյ և արեան նշանակը միայն. բայց իրօք իրենք ալ չեն գիտեր թէ՛ այս երկուքէն ո՞րը պիտի ընդունին: Առջի ըսածնին հաստատելու համար ամենեւին փաստ մը չունին կոյր յամառութենէ մը զատ, ըստ սրում իբրեւ փաստ բերած նին երբէք չունենալուն հաւասար է: Իսկ երկրորդը հաստատելու համար երկու փաստ միայն ունին, որ առջիններուն նայելով փոքր 'ի շնորհ պատասխանելոյ արժէքմը կտրուի, և կպարունակին առաքելոյն սա խօսքին մէջ թէ՛ « բաժակն օրհնութեան զոր օրհնեմք, ոչ ապաքէն հաղորդութիւն է արեանն քիստոսի » հացն զոր բեկանեմք՝ ոչ ապաքէն հաղորդութիւն է մարմնոյն քրիստոսի »: Ա. Կորն. Ժ. 16. ուր պարզաբար առաքեալը հաց ու գինի ըսելէն կհետեցունեն՝ որ հաղորդութեան խորհուրդն ալ պարզ հաց

ու գինի եղած ըլլայ : Այսպիսի թիւր
դատում մը Ս . գրոց անհմտութենէն
յառաջ եկած ըլլալով , որ սովոր է գոյա-
փոխեալ իրաց իրենց առջի տնունը տալ ,
ցրելու համար կցցունեմք ՚ի ծնէ կոյրը՝
որ բժշկուելէն վերջն ալ դարձեալ կոյր
ըսուած է : Յով . Բ . 17 . Ահարոնի վի-
շապ փոխուած գաւազանն ալ՝ որ դար-
ձեալ գաւազան ըսուած է : Եւր . Է . 42 ,
ինչպէս նաև քրիստոս ալ որ Աստուած
էր , շատ անգամ իրեն համար որդի մար-
դոյ կըսէ , որկէ Աստուած չըլլալ չեմք
կրնար հետեցունել : Ազա ըստ այսմ սու-
վորական ոճոյ խորհրդական հացին և
գինւոյն ալ ըստ տեսական հաց ու գի-
նի ըսուելը անոնց ներքին փոփոխուե-
լիսա մը չունի և հակառակ իմացուած
մ' ընծայելու չնպաստեր : Երկրորդ
փաստերնին հացին և գինւոյ նկատմամբ
յիշեալ խօսքին մէջ առաքելոյն « հաղոր-
դութիւն մարմնոյ և արեան քրիստոսի »
ըսելն է . որկէ կհետեցունեն թէ՛ այն
հացովն ու գինիով չէ թէ իրապէս քրի-
ստոսի մարմնն ու արիւնը կճաշակեմք ,
այլ միայն յարաբերութիւն մը կունենամք
անոր հետ : Ս . գրոց մէջ թեպէտ « հա-
ղորդութիւն » բառին քանի մը կերպ
գործածութիւնը կայ , Փիլիպ . Ա . 5 : Ա .
Կորն . Գ . 18 : Բ . Կորն . Զ . 14 : բայց առա-
քեալը վերոյիշեալ խօսքին մէջ այն առ-
մամբ ըսած է , որ առմամբ կկարդամք ,
Դադ . Զ . 6 : Բ . Կորն . Ժ . Գ . 13 : Եբր . Զ . 4 :
Հռովմ . Ը . 17 , որոնց մէջ հաղորդութիւն
բառը հաղորդելի իրաց կբաւորաբար
հաղորդակցութիւն մը նշանակելով , սքը-

բաղործեալ հացն ու գինին կերած ու
խմած ատեննիս մենք ալ ճիշտ քրիստոսի
խկական մարմնն ու արիւնը կերած ու
խմած կըլլամք և զանիկայ մեր սրտին
մէջ ընդունած , Յով . Զ . 57 . որուն հա-
մար քիչ մը յառաջ բաւական խօսե-
ցանք : Բայց բողոքականք ինչո՞ւ տկար
ու անզօր փաստերու կդիմեն , մինչդեռ
քրիստոսի « առէք կերայք այս է մարմին
իմ » պարզ խօսքը երբէք տարակոյս չը-
վեցցունելով , իրականութիւնը մուրա-
ցածոյ փաստից կարօտութիւն չունի . —
որպէս զի ինդիրէն շեղելով զիրենք հալա
ծողները կնճռատ տեղեր ձգեն . և ար-
ձակ ասպարէզին մէջ անյաղթելի ախո-
յեանը (ճշմարտութիւն) վատութեամբ
փշալից անտառներու մէջ պարտասելու
անմտութիւնը փորձեն :

Բողոքականաց վարպետ ճամբայնե-
րէն մէկն ալ աս է , երբ ինդրոյ մը վը-
րայ վիճել հարկ ըլլայ , այսինքն ինդի-
րէն դուրս վազել , եւ փախուստ տալ
ճշմարտութեան առջեւէն բառից ծե-
քումներ ընելով : Ասիկայ ալ բաւական
չէ , եթէ իրենց փախուստին մէջ ալ բռն-
նուելու ըլլան , այն ատեն ալ սուրբ հո-
գիէ ընդունած ազատութիւն մը մէջ
կբերեն , եւ սուրբ դիրքը ազատօրէն
հասկնալու բռնաբարութիւն կհամարին
Աստուածաշունչի խօսքերը Եկեղեցւոյ
հասկցածին պէս իմանալու հարկը :
Գուցէ այս ազատութեան համար է՝ որ
իրենց մէջ ալ հաւատալեաց մասին հա-
մաճայնութիւն չտեսնուիր :

Շարունակելի

Բ Ն Ա Խ Օ Ս Ա Կ Ա Ն

Ե Ր Կ Ր Ա Գ Ո Ր Ծ Ա Կ Ա Ն

Ամեն հարստութեանց աղբիւր երկիրն է, որուն վրայ աշխատելու եւ քրտինքով ապրելու սկզբնական պայմանը իբրեւ յաւիտենականին Աստուծոյ անդարձ վճիռ անհրաժեշտ ըլլալով բանաւոր մարդկութիւնն ուրիշ հրահարք չկրնար դնել այն դատակնքոյն դատութիւնը քաղցրացնելու եթէ ոչ զօրութեամբ հանճարոյ :

Քրտանց հարկը ամենէն աւելի մեր ազգին համար անխնայութիւն է, մինչդեռ զայն աղքատութեանց շրջաններ կաշկանդած են . դերութիւն զաղթականութիւն ցրումն եւ ամեն վտանգ ամեն բան առին կապտեցին մեր ամենահարուստ Ազգին ձեռքէ, բայց ուր որ ալ ըլլանք՝ ամեն զօրութիւն երջանկութիւն եւ հարստութիւն արտադրող մեծ տարերքը մեր ոտքին տակը կունենամք, ոչ ոք կրնայ զայն մեր ձեռքէն կապտել տաւանց արդիւնք մեզինէ այն տարերքը որ ամենուրեք է :

Երջանկութեանց այս արտադրիչ երկնապարգեւ տարերքը աղստութեամբ վայելելու Դարուս մէջ՝ ինչ որ այսօր մեր վաղեմի հարստութեանց յիշատակը մեր մտքի մէջ կդառնացունէ ցաւալի աղքատութիւնն է : Լուսաւորեալ ազգաց հետ քայլ փոխելու տղայական փորձով ամեն աւուր գոչածնիս յառաջագիւծութիւնն է . բայց անօթի մարդուն ոտքերը քայլ կառնեն, ոչ ապաքէն քոս մը ցորենով կաթօլիկ կամ Բողոքական ըլլալու եւ Հայրենի Եկեղեցին թողելու եւ բոլորովին հեռանալու հարկին տակ հեծող անդամներէ կը բաղկանայ յառաջագիւծելու ազգային մեծ ժարմինիս :

— Ի՞նչ է պտտնաւն այս ազգակուլ աղքատութեան, որստճառն այն է՝ որ ամենքս ալ բժիշկ ամենքս ալ ռսկերիչ՝ ականադործ՝

դրադիր՝ խմբագրապետ՝ ակնոց մը աչքերնիս, (փօթին մը) ոտքերնիս, (դօրոտն) մը մէջքերնիս, (սլաստոն) մը ձեռքերնիս, քանի մը դադղիարէն բառ բերաննիս առած, ձեռն ի դատարկ գրպանի չըջող ըլլալու փախաք կունենամք, ու երկրի հետ խաղալը ցած մարդկնորու կթողումք, ողբալի անհոտութիւն :

Յառաջագիւծութիւնը ժողովրդեան հառաքակային երջանկութիւնն է, եւ քաղցու վրտանգէն ուշաթափ ու ժաթափ եւ գունաթափ ազգին համար աւելի լաւ է որ կոխած գետնոյն բնութիւնը, եւ անոր իրեն տալիք որոշունդը վնասէ, եւ դատած առեւնն է որ երջանիկ ըլլալ կսկսի :

Առաջին արուեստը՝ զոր բնութեան հարկը մարդկութեան կուսուցանէ երկրագործութիւնն է, եւ այն լայնատարր ստարկայն՝ յորում ծածկուած են ամեն անդաբեր եւ զաղտնի զօրութիւններ՝ երկիրն է . որուն վրայ թափելու քրտինքը կթէ ճակտին երեսէն արտադրին եւ ցամքին՝ շուտ մը զայն կխորշումնեն, պէտք է քրտանց ակը ուղեղն ըլլայ, այսինքն է՝ միտքն ալ աշխատի, եւ ահա երկրագործին ճակատը չխորշումն երջանիկ եւ բարեբաստ ծերութիւն մը կտառնովէ բարեկիրթ եւ աշխատասէր զաւակաց գիւղը :

Ուր որ մաճը ձեռքը Հայ մը ահաւ եւ արօրաճիղներէն տարրեր աշխատութիւն մը չեւ տեսած վրան, կհերկէ տաք արեւուն եւ քրտինքը անձրեւի պէս կհոսէ, կցանէ ձմռան ցրտոյն եւ ոսկորները պաղ հովէ կառնորդին, կքաղէ կկամնէ արեւուն տապակէզ տօթոյն տակ, բայց տունն անդամ քարիցքնելու չօգտէր համաւ արդիւնքը, թող թէ անով փոխատուութիւն մը ընելու, եւ բարեկեցիկ մէկն ըլլալու :

Ուստի փափաքելով որ Ազգին մասնաւոր ծառայութիւն մը մատուցած ըլլանք, երկրին մշակութեան վերաբերեալ գիտելիքներ հրատարակելու նպատակ ունեցանք. որպէս զի մեր վիճակայինք եւ ամեն մեր ամսագիրն ընթերցող երկրագործութեան հետամուտ հետաքրքիրներ երկրին բնական գաղանիքներն

իմանալով քրտինք թափելու հարկին հետ հանճարոյ գործածութիւնն ալ յարգեն :

Յուսով եմք թէ օգտակար պիտի ըլլայ մեր այս փափաքը, աւելի անոր համար որ ասով յաջողակներուն՝ ազգին այս կարեւոր գիտութեան պէտք ունենալը յեշելու ատիւթ մը պիտի տամք :

Խ. Վ. Գ. Ա.

ՏԱՐԵՐՔ ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ

Մ Ա Ս Ն Ա Ռ Ա Ջ Ի Ն

Հ Ի Մ Ն Ե Ր Կ Ր Ա Գ Ո Ր Ծ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Գ Ա Ս Ա.

Ա. — Մշակելի դեռինք երեք մասերէ կըաղկանայ՝ որոնք տարերք կըսուին, այսինքն՝ պարզ մարմիններ՝ օրոնցմէ ուրիշ մարմիններ կկազմուին. որք են աւաղ, կաւ, և կիր :

Այս երեք տարրական հողերէն զատ հողոյն բաղադրութեան մէջ նիւթ մ՝ ալ կայ որ « բուսաբեր » կըսուի :

Բ. — Աւաղուտ դեռինք գլխաւորաբար քիչ շատ բարակ կամ խոշոր և իրարու հետ չմիացող, ջուրի մէջ չկտկտացող, և երկաթ ու ապակի մաքրելու յատկութիւն ունեցող հատերէ կըապկանայ. չոր է՝ խոնաւութիւն չպարունակէր՝ այլ շուտ մը իրմէն կանցունէ մաղի պէս. ասով թէ դիւրաւ տաքնալու և թէ տաքութիւնն ուշ անցնելու յատկութիւն մ՝ ունենալով՝ չորութիւնն աւելի է :

Խորունկ հերկը՝ պարարտ և աղէկ

փառած աղբի գործածութիւնը՝ խոնաւութիւնը պահելու համար աղէկ ըլլալով այս տեսակի գեղիններ պարարտացունելու ամենալաւ միջոցներ են :

Գ. — Կաւեղէն հողը կաշուն է, երբոր չոր է՝ ուժով մը լեղուի կփակչի, երբոր խոնաւ է՝ մատներու տակ կփշրի և կըսուի, տաքութիւնը կշորնայ կանգանայ եւ շատ ջուր կպարունակէ և այս ատեն իրեն բնական հոտ մը դուրս կուտայ :

Իր ուժով կաշունութիւնը չթողուր որ բուսաբեր հողը շուտով ցրուի. եւ այս պատճառիս համար կաւեղէն հողերը թեթեւ եղողներուն պէս շուտ չեն աճարանար. բայց պողպարեր ըլլալու համար՝ պէտք է որ բուսաբերով կշտանայ, ապա թէ ոչ տունկերն իրենց արմատները չեն կրնար տարածել :

Խորունկ հերկը՝ որով ջուրը հողոյն

մէջ խոր և աղէկ կրնայ թափանցել եւ այս կերպով դեռնայն երեսը դռնուած տնկոց արմատները թոյլ պահել , ահօսները եւ տաք աղբերը կաւեղէն երկիրը մանրերու և կակղելու համար կգործածուին :

Դ. — Կրեղէն երկիրը սովորաբար սպիտակ եւ թեթեւ կըլլայ , եւ վրան աղէկ բարկ քացախ կամ ուժով ասիթ նիթրիկ լցած տառնդ կեփի :

Ինչպէս աւազուտ կամ կաւեղէն երկիրն , նոյնպէս կրեղէնն ալ ըստ ինքեան խիստ քիչ արտադրական է , աւելի արդասաւոր կըլլայ՝ երբ ուրիշ հողով խառնուի , եւ աղէկ աղբուի : Խիստ շուտ կցամբի , շուտ մը աղբը կցրուէ , եւ չը թողուր որ թթու եւ պնտացուցիչ բուսաբեր մասը (որուն վրայ պիտի խօսիմք) հողայն մէջ մնայ :

Պէտք է խոր հերկի միջոցաւ և եղջերաւոր անասնոց աղբով կամ ցուրտ աղբով խոնաւութիւն տալ՝ որով խոնաւութիւնը խոր թափանցելով չթողուր որ դուրսընցնի :

Շարունակելի :

ՆՈՐ ԱՄՍԱԳԻՐ ՄԸ

Խմբագրական ասպարիդին մէջ նոր Ամադիր մ' ալ երեւան ելած է ՍԻՕՆ անուամբ՝ Երուսաղեմայ Ս. Յակովբայ բարեհաշակ Վանուց սրբազումար միաբանութեան կողմանէ :

Հրատարակութիւնը տարւոյս սկիզբէն է եղբեր թէպէտ , բայց դժբաղդաբար տակաւին մէկ թիւ մ' անգամ ընդունած չըլլալնուս , կարող չեզանք մեր պարտքն ալ կանխաւ հատուցանել յիշեալ նորածիլ թերթին , այն է յաջողութեանն համար պարտուպատշաճ բարեմաղթութիւննիս :

Լրագիրներէն լրտածնուս նայելով պարունակութիւնն է բանասիրական եւ ուսումնական տեղեկութիւններ , եւ իր նիւթերուն ընտրութեամբը խիստ գովելի հրատարակութիւն մը :

Ուրախ եմք Համազգեսց հետ մէկ տեղ յիշեալ հրատարակութեան վրայ , որ Ս. Յակովբայ Վանաց Արժանապատիւ Միաբանութեան առ յաղացարգօգուտ ձեռնարկութեանց նախընծայ հաւատարմը կրնայ համարուիլ : Եւ կհաղթեմք 'ի բոլոր սրտէ' որ իր ընթացքին մէջ խոչընդոտներու չհանդիպելով , Աղբին մէջ երբեմն երբեմն երեւցած և խկոյն անհետ եղած Խմբագրութեանց դժբաղդութիւնը չունենայ :

Քաղցր է մեզ հաւատալ՝ որ սոյն նորընծայ խմբագրութիւնը Համազգեսց սիրալիր ընդունելութեան պիտի արժանաւորի իր դիւրաստանայի դնովը , որով խմբագրիչք ալ խրախուսեալ պիտի կրկնապատեն իրենց ջանքը աւելի օգտակար և կատարեալ ընելու իրենց ձեռնարկութիւնը , ինչպէս որ կյուսացուի այնպիսի մեծածողով ընկերութեանէ մը :

Մեր ակնկալեաց կերպշխաւորէ Ամենապատիւ Տ. Եսայի Սրբազան Պատրիարք Հօր ուսումնասիրական մեծեռանդն ջանքը և անքուն հսկողութիւնը , որուն այս յատկական ձրից մէկ մասնաւոր փորձն ալ կրնամք համարել Սիօնի հրատարակութիւնը՝ 'ի փառս իւրոյ Արքայազումար Միաբանութեան և յօգուտ սիրեցելոյ Ազգիս :

Զ Ո Ւ Ա Ր Ճ Ա Ն Ի Ք

— Անճողնի թարգմանիչ մը իւր մէկ թարգմանութիւնը սրբագրելու համար լեզուագէտ մէկու մը ներկայացնելով կը խնդրէր՝ որ թարգմանութեան մէջ հանդիպած սխալներուն վրայ մոմանիչ ընէ . լեզուագէտը տեսնալով որ յիշեալ թարգմանութեան անհամար սխալները մոմով դրոշմելու համար բաւական ժամանակ պիտի զոհէ , հալեալ մոմի կաթոսայի մը մէջ կընկղմէ զայն և անդրէն թարգմանին կվերադարձունէ :

— Բանաստեղծ մը իր դրացի կարկանդակագործին շինած բազմահանճար կարկանդակներուն վրայ զմայլած՝ ոտանաւոր երգ մը կշինէ և կխրկէ անոր : Կարկանդակագործը ուղերով խելացի փոխաբերութիւն մը ընել բանաստեղծին , ինքն ալ ոտանաւորին թղթին վրայ կարկանդակ մը շինելով կընծայէ անոր : Բանաստեղծը անարգութիւն համարելով իրեն զայն , կարկանդակագործին զայրացածատեն , պատասխան կընդունի . « Պարօ՛ն , դուք մեր կարկանդակին վրայ ոտանաւոր շինելու էիք , ահա ասիկ մենք ալ ձեր ոտանաւորին վրայ կարկանդակ շինեցինք » :

— Բռնաւոր մը իւր նախարարներով բաղանեաց մէջ լուացուելու մտած աւտեն , իր միմասին կհրամայէ՝ որ բոլոր անոնց արժէքը զրուցէ թէ քանի՛ շուռուշ կարժեն : Միմասն ըստ կարգի աւտենուն ալ յարմար արժէքը զրուցելէն վերջը՝ ոմանց հազար ոմանց ալ երկու հազար , հրաման կընդունի բռնաւորէն

որ իրեն համար ալ արժէք մը դնէ . միմասը առանց շուարելու կվճռէ , « տէ՛ր երեսուն զուրուշ ալ դուք կարժէք » : Իսկ բռնաւորը զարմացմամբ հարցուցածատեն թէ՛ ո՞չ ապաքէն այն երեսուն շուռուշը մինակ իւր սփածեալ ղենջակին գինն էր , պատասխան կընդունի թէ՛ « տէ՛ր , ձեզի համար որոշած գինն ալ մինակ այդ ղենջակին համար է » :

— Արհեստին մէջ խիստ թերի նկարիչ մը պարոնիմը մերձեցած , կխնդրէր որ իր նորաշէն տան բռածեփն ըլլալէն վերջը գայ և որմերուն վրայ նկարներ դժէ : Պարօնը՝ որ այս անճողնի նկարչին նկարներուն վրայէն ալ երկրորդ բռածեփի մը կարևորութիւնը կզգար՝ իրրեւ աղտեղութիւններ զանոնք լուանալու համար , այս կրկին անդամ ըլլալու ծախքէն խուսափելու մտօք , և միանգամայն չուղերով յայտնի մերժողական դիրք մը բռնել , քաղաքավար կերպով մը պատասխանեց անոր . « Պ . նկարիչ , լաւ կըլլայ եթէ բռածեփն ըլլալէն յառաջ գալով ձեր նկարները դժէիք , եւ մենք ալ անոր վրայէն բռածեփն ընել տայինք » :

Հ Ա Ն Ե Ն Ի Ք

Պատգ մի եմ քաղցրահամ ,
Մարմին ունիմ՝ քառանգամ :
Կտրէ՛ գլուխս , քո պտուկեր
Յափշտակեմ՝ մարդ եմ եղեր .
Անցմէր ինծի նոր գլուխ մի՛
Զոր Գարունն սկիզբն ունի .
Գիտեմ՝ ա՛հ իմաց ի՞նչ կընեմ՝
Ոսկի պտղեւ քեզ բերեմ՝ :

Պետրոս Յ. Խաղըճեան .
Աշակերտ Լու . Վարժ . Ղալաթիոյ :

Յարութիւն Լաւրր. Ս. Հրեշ. Եկեղեցւոյ
Մ. Յարութիւն Յովհաննէսեան
Յարութիւն Երամեան Սեբաստացի
անդամ խորհ. սան. ընկ.

Յարութիւն Արթուրեան
Յովհաննիս Զեմեքեան
Յովհաննէս Ինճիճեան
Յովհաննէս Ճիզմէճեան
Յովհաննէս Շրխեանց
Յովհաննէս Շախեան
Յովհաննէս Պալքըճեան
Յովհաննէս Լեֆէտի Հովութեանց
Յովհաննէս Մարգարեան
Յովհաննէս Յակոբով
Յովհաննէս Պէյ Տատեան
Յովհաննէս Տերոյեանց
Յովհաննէս Վարժապետ Պրուսացի
Յովհաննէս Միքայէլեան Ռուսեայը
Յովհաննէս Տիմիթիպաշեան Յիճատիէ
Յովսէփ Փաշայ Վարդանեան
Յովսէփ Գաֆաֆեան
Պալիկ Մետիկեան Անդամ Խորհրդոյ
Սանուց Ընկերութեան

Պօղոս Եղգըճեան
Իսաթէոս Պէյլիճեան
Սահակ Փշոյանիճեան «2 օր»
Սահակ Մանուկեան Սեբաստացի Ատե
նադպիր խորհ. Սանուց Ընկ.

Սանուց Ընկ. Մայր Դպրոցին
Խարդիս Պէյ Կ. Պալեան
Խարդիս Մոճեան
Սեպուհ Սրմաքէճեան
Սիմոն Գաբամոճեան
Սիմոն Պէյ Պ. Տատեան
Սիմոն Միքայէլեան Խաչաթիւ
Ռուբէն Ա.

Ստեփան Դեղազործ
Ստեփան Ամիրազով
Ստեփան Արթինով
Ստեփան Փափագեան
Վարդերես Միսաքեան
Վեթրաք Ալեանաքեան
Վրդատատուք Ղազարուսեան
Կ Ո Ր Տ Ի Ն Է
Սուրեն. Բեռնորդի Յովսէփ սրբազանին

Ղ. Ը Ն Ճ Ը Լ Լ Ա Ր

Տ. Յովհաննէս Մ. Կարապետեան
Տ. Ասրգիս Քաջանայ
Թանգարան Ընթերցասիրաց

Մ Ա Ն Ի Ս

Յակոբ Յ. Փափագեան
Յովհաննէս Վարժապետ Կարապետեան
Սարգիս Տ. Կարապետեան

Մ Ի Մ Ն Ո Ր Գ Ի Ի Ղ
Տ. Ստեփան Լ Սիմոն Ա. Խաչարեան
Տ. Կարապետ Քաջանայ
Տ. Սիմոն Քաջանայ

Դպրոց
Կարապետ Մ. Յակոբ Պալթայեան
Կարապետ Մ. Անդրանիկ Շարապեան
նեան

Մ Ե Ր Տ Ե Կ Ե Օ Զ.

Տ. Կարապետ Քաջանայ
Տ. Վրթանէս Քաջանայ

Դպրոց
Մ Ի Զ Ա Գ Ի Ի Ղ

Դպրոց
Միքայէլ Մ. Նիկողոսեան

Մ Ո Ի Ծ

Վարդան Մամիկոնեան
Վրժրն. Ս. Մարինէի & Նուէր Վ. Մ. »
Մ Ո Ի Ր Ա Տ Ճ Ա Յ

Դպրոց
Տ. Գեորգ Քաջանայ
Յարութիւն Տ. Սահակեան
Ն Ի Կ Ո Մ Ի Դ Ա Յ

Տ. Արխատակէս Քաջանայ
Տ. Յակոբ
Տ. Յարութիւն
Արխողով Մինասեան
Ա. իւրան Մ. Մարտիրոսեան
Դարբիկ Բեռնորդի Թագաւորեան
Գեորգ Աճմեան

Եսայի Քաջեան
Թագաւոր Վարժապետ Ճէննէթեան
Թագաւոր Մ. Յ. Ղազարոսեան
Թանգարան Վերժանութեան
Թագաւոր Մ. Սամուէլեան

Թուամ Կարապետ Խուպիկեան
Խորով Թ. Լսկիճեան
Մ. Կարապետ Յ. Խ. Գասպարեանց
Կարապետ Յ. Շիշմանեան

Մ. Մեքոն Տ. Ազարեան
Մեքոն Սուրբասեան

Մ. Յակոբ Խ. Կարապետեան
Մ. Յակոբ Յ. Խ. Գասպարեանց

Յակոբ Սարգսի Կարապետեան
Յակոբ Սարգի Տ. Ատուածատրով

Յովհաննէս Մ. Յ. Ղազարոսեան
Ոսկան Զիլինկիր

Մ. Ստեփան Թաշեան
Վրժրն. աղկկաց & Նուէր Հագգի Պէյի»
Ն Ո Ր Գ Ի Ի Ղ

Մարտիրոս Աթուակալ
Պօղոս Տ. Սարգսեան
Ն Ո Ր Գ Ի Ի Ղ Ն Ի Կ Ի Ո Յ

Աբրահամ Կէտիկեան
Գրիգոր Կճայեան
Աթանաս

Յակովբ Մանուսեան
Սահակ Զաքարեան

Զ Ե Ն Կ Ի Լ Ե Բ

Դպրոց
Յակոբեան Տ. Կարապետեան
Յովհաննէս Մեղարեան

Զ Մ Ծ Կ Ա Ս Ծ Ա Գ
Համբարձում Սարը Քէշիշեանց
Մեքիէր Ախիկեան

Պ Ա Ր Տ Ի Զ Ա Կ

Տ. Ներսէս Քաջանայ
Քաջանայ ք

Տ. Յովհաննէս Քաջանայ
Աբգար Թովմայեան

Գեորգ Շիրինեան
Գեորգ Լիլլօզեան

Մ. Գրիգոր Տ. Անդրէասեան
Թորոս Մինասեան

Մ. Խաչեան Յ. Խաչեան
Մ. Կարապետ Տ. Կարապետեան

Մ. Միքայէլ Տ. Յակոբեան
Յարութիւն Այվազեան

Յովհաննէս Պօղիկեան
Ուսումնասիրաց ընկերութիւն

Պօղոսիկ Շամիրամեան
Մ. Ստեփան Նալպանտեան

Վրժրն. աղկկանց & Նուէր Հագգի Պէյի»
Մ Ե Օ Լ Ե Օ Զ

Մ. Մարտիրոս Խաչայեան

Դպրոց & Նուէր նորին Յարգելւոյ »
Պ Ր Ո Ի Ս Ա
Յովհաննիս Ամիրայեան

Վ Ե Ն Ե Տ Ի Կ
Միքիթարեան Հաբբ
Տ Ա Ղ Գ Ի Ի Ղ
Տ. Գալուստ Քաջանայ

Տ Ր Ա Պ Ի Զ Ո Ն
Խորեն. ընթ. & միջն. Մախուխեանի »

Փ Ա Զ Ա Ր Գ Ի Ի Ղ Ի Դ Պ Ր Ո Յ Գ

Դպրոց Շախաթի
Դպրոց Խրլլճ գիւղի

Դպրոց Զուխուր գիւղի
Դպրոց Քարձիի

Դպրոց Քէրէմէթի
Դպրոց Կէտիկի

Դպրոց Մարմարճուխի

Փ Ա Ր Ի Զ
Յովհաննէս Պէյ Պ. Տատեան

Տեղեմաք Մ. Էնքերճեան

Օ Վ Ա Ճ Ը Խ
Մ. Միքայէլ Մ. Զաքարեան

Ֆ Ե Ր Ի Զ Լ Ի
Տ. Մարտիրոս Քաջանայ

Խաչատուր Տ. Պօղոսեան

ՊԱՅՄԱՆՔ ԸՆԿԵՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅՈՅՍԸ կհրատարակուի ամեն ամսոյ սկիզբն 24 երես քառաձալ դրիւք
Տարեկան դինն է՝ տուանց ծախուց ճանապարհի եւ ԿԱՆԻՍԻ հատուցանելի
երեսուն դանեկան :

Ստորագրութիւնք Օգոստոսի սկիզբէն կսկսին :

Միայն մէկ ամսատեարին դինը 5 դուրուշ :

ԳՈՐԾԱԿԱԼՔ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ. Պ. Յովսէփ Գաֆաֆեան Գրախճառ 'ի Մահմաւո փաշայ,
Ի ՋՄԻԻՌՆԻՍ. Հայրապետ աղայ Շահվէրիւեան :
Ի ԿԱՐԻՆ ՆԻ Ի ՇՐՋԱԿԱՅՍՆ. Յովհաննէս աղայ Տ. Սարգսեան Տարօնցի :
Ի ՆԻՎՈՄԻԴԱ ՆԻ Ի ՇՐՋԱԿԱՅՍՆ. Մ. Յակոբ աղայ Յ. Խաղէզ Գասպարեանց :
ՅԱՏԱԲԱԶԱՐ ՆԻ Ի ՇՐՋԱԿԱՅՍՆ. Ահարոն վարժապետ վարժապետեան
Ի ԿՈՂՄԱՆՍ ԿԷՅՎԷՅԻ. Յակոբ Պատուելի Պէյլէրեանց :
Ի ՊԱՐՏԻՋԱԿ. Մահմաւո Մկրտիչ աղայ Տ. Յակոբեան :
Ի ՄԵԾ ՆՈՐ ԳԻԻՂ. ՆԻ Ի ՇՐՋԱԿԱՅՍՆ. Տ. Կարապետ Քանանայ :
ԿԵՕԼ ԲԱԶԱՐ ՆԻ Ի ՇՐՋԱԿԱՅՍՆ. Խաչատուր աղայ Թխթիւնճի Յակոբեան :

ՆԱՄԱԿ ԿԱՄ ՅՈԴՈՒԱՅ ՈՐԴՂԵԼԻ Է ՀԵՏԵԻՆԱԼ ՀԱՅՅԵԼԻ

Առ

. . . Խմբագիր եւ Տնօրէն Միաբանութիւն արմաշու Չ. Մ. Աստուա
Նաճնի վճանաց Ի Տպարանն :